

Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту та публічного врядування

*Пояснювальна записка
до кваліфікаційної магістерської роботи*

магістр
(рівень вищої освіти)

на тему:

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ
ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ НА ПРИКЛАДІ
ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ
У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Виконав: студент 2 курсу, групи ДСз-21м
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування» освітньої програми
«Державна служба»
Титечко Анатолій Тарасович

Керівник: к.е.н., доцент кафедри
менеджменту та публічного врядування
Антонова Світлана Євгеніївна

Рецензент: начальник Головного управління
Держпродспоживслужби в Рівненській
області
Лазарчук Володимир Степанович

Звіт подібності

метадані

Заголовок
Tytechko Anatolii Publichne upravlinnia ta administruvannia.doc

Автор
Титечко Анатолій Тарасович

Науковий керівник / Експерт
Титечко Анатолій Тарасович

підрозділ
National University of Water and Environmental Engineering

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		7
Інтервали		0
Мікропробіли		9
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		172

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентні особа.

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копію тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело та проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз			Копію тексту
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Міжнародний досвід у сфері захисту прав споживачів та його застосування в Україні 10/28/2024 University of Customs and Finance course papers (University of Customs and Finance course papers)	118	
2	http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ssia_2019_4_6.pdf	107	
3	http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ssia_2019_4_6.pdf	102	
4	http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ssia_2019_4_6.pdf	93	
5	https://consumerhm.gov.ua/1956-pravove-regulyuvannya-zakhistu-prav-spozhyvachiv	91	
6	http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z970771.html	89	
7	http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ssia_2019_4_6.pdf	83	
8	Бобось ОЛ_стаття АНОТ.docx 3/13/2024 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	78	
9	http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ssia_2019_4_6.pdf	77	
10	https://uteka.ua/ua/publication/news-14-novosti-zakonodatelstva-1-gosprodspotrebsluzhba-oficialno-pristupaet-k-ispolneniyu-svoix-obyazannostej	72	

3 бази даних RefBooks (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	DERZHAVNE REHULIUVANNIA DILAANOSTI ZAKLADIV PERVYNNOI MEDYChNOI DOPOMOHY NA PRYKLADI MISTA RIVNE. Mariia Yushchuk..docx 12/5/2024 National University of Water and Environmental Engineering (National University of Water and Environmental Engineering)	41 (3)

3 програми обміну базами даних (3.46 %)

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ.....	9
1.1. Сутність та особливості формування державного регулювання безпечності харчових продуктів в Україні в сучасних умовах.....	9
1.2. Організаційно-нормативне регулювання безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.....	17
1.3. Кращі практики реалізації державної політики у сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.....	28
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ НА ПРИКЛАДІ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	39
2.1. Особливості та інструменти державного регулювання безпечності харчових продуктів та захисту споживачів в Рівненській області.....	39
2.2. Аналіз стану державного контролю та нагляду в сфері безпечності харчових продуктів в Рівненській області.....	45
2.3. Оцінка результативності державного регулювання в сфері захисту прав споживачів.....	53
Висновки до розділу 2.....	62
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ.....	65
3.1. Пріоритетні напрями державного регулювання у сфері безпечності харчових продуктів.....	65
3.2. Заходи удосконалення державного регулювання захисту прав споживачів.....	72
3.3. Шляхи покращення державного впливу на сферу безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.....	79
Висновки до розділу 3.....	87
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101

ВСТУП

Актуальність теми. Державне регулювання безпечності харчових продуктів нині не відповідає вимогам СОТ, і більшість країн світу її не визнають. Існування та застосування інструментів регулювання, які є застарілими значно підриває експортний потенціал України, понижує конкурентоспроможність її аграрної галузі, в тому числі і харчової. Відтак, наразі Україна експортує продукцію тваринництва лише до певного кола країн (переважно це країни СНД та Африки), а експорт молочної продукції до ЄС та інших розвинених країн становить не більше 11,6 % її загального експорту. Наявна система регулювання безпечності харчових продуктів призводить до того, що підприємства несуть необґрунтовані витрати, однак це не гарантує вищих, ніж будь-де, показників здоров'я наших громадян та їхньої безпеки. Пріоритетним у світі принципом, як зазначається у відповідних положеннях СОТ та Комісії з Кодексу аліментаріус, є те, що «такі системи не повинні обмежувати торгівлю більше, ніж це потрібно для досягнення необхідного рівня захисту».

До питань, що пов'язані з визначенням особливостей здійснення державного регулювання безпеки харчових продуктів та захисту споживачів в Україні звернені наукові праці таких вчених як: Л.В. Авраменка, О.Ф. Андрійка, П.О. Брега, Ю.П. Битяк, З.С. Гладуна, Є.В. Додіної, А.М. Завального, О.В. Зайчук, О.В. Запотоцька, Т.О. Коломойця, В.В. Копейчикової, І.Ф. Коржа, Т.М. Кравцової, А.Ф. Мельника, О.Ф. Скакуна, Н.М. Оніщенко, Л.Ф. Павлоцької, А.В. Панчишина, І.Д. Пастух, М.М. Пацери, О.В. Петришина, В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького, М.В. Цвік та ін.

Мета і завдання роботи: полягає в обґрунтуванні теоретичних основ та визначенні напрямків удосконалення державного регулювання безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Щоб досягнути поставленої мети слід реалізувати її шляхом вирішення таких *завдань*:

- дослідити сутність та особливості формування державної політики безпечності харчових продуктів в Україні в сучасних умовах;
- систематизувати організаційно-нормативне регулювання безпечності харчових продуктів та захисту споживачів;
- опрацювати кращі практики реалізації державної політики у сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів;
- виявити особливості та інструменти державного регулювання безпечності харчових продуктів та захисту споживачів в Рівненській області;
- проаналізувати стан державного контролю та нагляду в сфері безпечності харчових продуктів в Рівненській області;
- оцінити результативність державного регулювання в сфері захисту прав споживачів;
- визначити пріоритетні напрями державного регулювання у сфері безпечності харчових продуктів;
- запропонувати заходи удосконалення державного регулювання захисту прав споживачів;
- запропонувати шляхи покращення державного впливу на сферу безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в процесі державного регулювання безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Предмет дослідження – система державного регулювання безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Методи дослідження. Методологічною основою стали загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Використані емпіричні методи – порівняння (сучасних практик державного регулювання сфери безпечності харчових продуктів та захисту споживачів

в різних країнах), спостереження (здійснено моніторинг органів державної влади, що здійснюють свою діяльність в напрямку безпеки харчових продуктів та захисту споживачів), статистичний (проаналізовано показники роботи Головного управління Держпродспоживслужби в Рівненській області, державний нагляд та контроль в сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів); теоретичні методи – системний підхід (розглянуто заходи та шляхи державного регулювання у сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів), універсальні методи дослідження – аналізу та синтезу тощо.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ

1.1. Сутність та особливості формування державного регулювання безпечності харчових продуктів в Україні в сучасних умовах

У нашій державі життя і здоров'я кожного на конституційному рівні визначено найвищою соціальною цінністю. Безпека та якість харчових продуктів є одними з найважливіших факторів добробуту людей. Сьогодні споживач має широкі можливості вибрати серед широкого асортименту продуктів харчування ті, які, на його думку, максимально відповідають вимогам безпеки та якості. Таким чином, конкурентні відносини між виробниками змушують їх розробляти системи контролю для готової продукції, щоб задовольнити запити споживачів. Крім того, в умовах євроінтеграційного процесу наші виробники мають реальні можливості для виходу на зовнішні ринки, що зумовлює необхідність підвищення рівня безпечності та якості вітчизняних харчових продуктів до рівня іноземного законодавства, особливо ЄС. В країні формування та розквіт інституту захисту прав споживачів та безпечності харчових продуктів, як і в Європейському союзі, припав на другу половину 20 століття.

Проблематика безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів – є комплексною, багатовекторною, що прямо зв'язана із збільшенням національної безпеки держави та захистом її громадян. Вона стосується усього процесу торгівельних та виробничих взаємовідносин: виробник – продавець - споживач, і на кожному етапі цих відносин потрібно враховувати певну специфіку та особливості. Захист прав споживачів та безпека харчових продуктів це надзвичайно актуальний напрям, який входить до економічної безпеки, яка показує розвиток української економіки, надає змогу бути стійким до зовнішніх та внутрішніх загроз і здатна

забезпечити всі матеріальні потреби держави, громадянина, суспільства в цілому.

Маючи значний вплив на розвиток держави проблематика щодо безпеки харчових продуктів та захисту прав споживачів вимагає від органів державної влади конкретних дій, спрямованих на забезпечення основних прав людини. Сьогодні майже кожен продавець прагне звернути увагу до послуги або товару які він продає, оскільки це призводить до збільшення кількості продажів. Однак, всі вони мають зрозуміти, що їх послуги або товари передусім мають відповідати нормативно-правовим актам, які регулюють ці процеси в тій чи іншій галузі економіки країни.

Враховуючи зазначене, перед нашою державною владою стоять два надважливих завдання, які потребують вирішення:

- адаптувати законодавство України у сфері безпеки та якості харчових продуктів, захисту споживачів до норм ЄС;
- впровадити в практику документи, узгоджені з міжнародними організаціями в окремих сферах, які вказують на напрями вдосконалення системи адміністративно-правового регулювання.

Вступ України до Європейського економічного простору є головною тенденцією сучасності. Одним із важливих кроків у цьому напрямку є вступ до Світової організації торгівлі та підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, яка вимагає від України суттєвого покращення якості управління на національному рівні та значного підвищення операційної ефективності та конкурентоспроможності. Від безпечності та якості харчових продуктів значною мірою залежить життя і здоров'я людей, продовольча безпека країни. Тому державне управління безпекою харчових продуктів та захистом споживачів є дуже важливим, оскільки запровадження європейських стандартів у цьому промисловому та аграрному секторі забезпечить можливість виходу українських товарів на європейський ринок. Це зробить національну продукцію безпечною для кожного з нас.

Держава через органи державного управління має значний організаційний, регуляторний та законодавчий вплив на всі гілки державної влади та їх посадових осіб, на суспільні процеси, взаємозв'язки всіх публічних інституцій, громадських організацій, підприємств формує надважливе функціонування наявного споживчого ринку, який в першу чергу враховує інтереси споживачів та держави. Таке державне управління має на меті не тільки реалізувати конституційні права своїх громадян щодо забезпечення якості і безпеки продуктів, а дотримання прав споживачів, оскільки це пріоритетне і важливе завдання державної політики.

Законом України Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» передбачено, що: «належний рівень споживання забезпечується: стимулюванням виробництва всіх товарів, надання послуг та виконання робіт; впровадженням в разі виникнення необхідності нормованого розділу товарів, якщо відсутні гарантії їх вільного отримання кожним споживачем; впровадженням певних компенсаційних виплат, різного роду допомоги та пільг громадянам» [63].

У праці [63] зазначено, що: «покупець має передбачене право на хорошу якість товару і має право вимагати від суб'єкта господарювання, щоб якість такої купленої ним продукції відповідала згідно до вимог нормативно-правових актів та нормативних документів, умовам заключних договорів, а також навній інформації щодо товару, яку надає суб'єкт господарювання» [63].

Існують нормативно-правові документи, які визначають конкретні норми для продуктів, що визначають їх безпечність для здоров'я споживача, оточуючого середовища. Вимоги по деяким окремим продуктам врегульовані законодавчими документами. «Реалізація своїх інтересів споживача у встановленні вимог до якості всієї продукції забезпечується певним правом участі споживачів та їх існуючих об'єднань у розробленні певних нормативних документів згідно чинного законодавства України.

Продавець (виробник, виконавець) обов'язково зобов'язаний передати споживачу товар належної якості та надати повну інформацію про дану продукцію. На товари які завозяться на територію нашої держави, повинні бути передбачені існуючим законодавством документи, які б підтверджували їхню належну якість» [63].

«Виробник обов'язково зобов'язаний забезпечити використання реалізованої продукції за призначенням на протязі строку служби, який передбачений чинними нормативними документами або встановленого терміну за згодою сторін, а в разі відсутності даного строку – протягом 10 років» [63]. Відповідно до законодавства суб'єкт господарювання зобов'язаний здійснювати гарантійне обслуговування продукції, передачу товарів для проведення ремонтних робіт на підприємства, у разі якщо вони проводять технічне обслуговування або заміну пошкоджених елементів [63]. Також суб'єкт господарювання має «забезпечити належну роботу (використання, застосування) товару, роботи та послуги, в тому числі наявних комплектуючих виробів, на протязі гарантійного строку, який встановлений законом або іншими нормативними документи, а в разі їх відсутності – договором» [63].

Як зазначено в Стратегії національної безпеки України: харчова галузь – це важлива складова забезпечення продовольчої безпеки країни. Дана галузь є пріоритетною по виробництву та реалізації продуктів харчування. Її розвиток є надзвичайно важливим як для окремо взятого громадянина, так і для економіки та держави вцілому [2].

«Понад десяток галузей входять в основу харчової промисловості України, основними є: молочна, цукрова, кондитерська, олійно-жирова, хлібопекарська, м'ясна, лікєро-горілочна та інші галузі. Галузь харчової промисловості тісно пов'язана виробничо-економічними зв'язками з сільським господарством, торгівлею, та між окремими галузями, що її формують. Характерною рисою, яка об'єднує всі галузі харчової

промисловості, є економічне призначення продукції, яку вони виготовляють: продукти харчування, напої, смакові продукти або сировину для їх виробництва та тютюнові вироби» [10].

Надзвичайно важливо запровадити інтегрований контроль безпечності та якості харчових продуктів відповідно до принципів «від ферми до столу» та створити національні системи контролю, які одночасно забезпечують належний рівень захисту. Життя та здоров'я споживачів не будуть непомірним тягарем для бізнесу та відповідатимуть викликам сьогодення. Для забезпечення досягнення цілей реформи було переоцінено функції регуляторних органів у сфері безпечності харчових продуктів та впроваджено концепцію єдиного регуляторного органу для забезпечення виконання вимог щодо безпечності та якості харчових продуктів; переглянуто норми операторів харчового ринку.

На думку Пархоменко М.М. : «важливими факторами у забезпеченні безпечності харчових продуктів для організму людини є: 1) відповідність складників харчового продукту вимогам, встановленим відповідною технічною документацією; 2) забезпечення безпеки харчового продукту можливе лише шляхом закріплення відповідних умов у нормативно-технічній документації стосовно кожного виду харчового продукту» [61]

Держава здійснює регулювання безпечності та окремих показників якості харчових продуктів шляхом проведення : «встановлення санітарних заходів; встановлення вимог до окремих показників якості харчових продуктів; державної реєстрації визначених цим Законом об'єктів санітарних заходів; видачі, припинення, анулювання та поновлення експлуатаційного дозволу; інформування та підвищення обізнаності операторів ринку і споживачів щодо безпечності та окремих показників якості харчових продуктів; встановлення вимог щодо стану здоров'я персоналу потужностей; участі у роботі відповідних міжнародних організацій; здійснення державного контролю; притягнення операторів ринку, їх посадових осіб до

відповідальності у разі порушення законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів» [62].

На міжнародному рівні розроблений та функціонує CODEX ALIMENTARIUS. Це збірник міжнародних стандартів на харчові продукти, що були схваленими й поданими в єдиному вигляді, зробленими під жорстким наглядом ВООЗ, продовольчої та сільськогосподарської Організації ООН, призначенням яких є захист здоров'я споживачів та гарантія чесної практики у торгівлі. Також він враховує керівництва та інструкції, які дають змогу регулювати безпеку харчових продуктів на світовому ринку, забезпечити дотримання вимоги «чесної торгівлі». Таким чином, споживачі не мають переживати за безпечність продуктів, які вони купують, а імпортери – будуть впевнені, що харчові продукти, які вони замовили відповідають всім нормам.

Таким чином, під «небезпечним харчовим продуктом розуміють харчовий продукт, який є шкідливий для здоров'я людини або непридатний для вживання, під непридатним харчовим продуктом – харчовий продукт, що містить зайві речовини або предмети, пошкоджений іншим чином чи зіпсований внаслідок механічних або хімічних, або мікробних чинників» [62].

В Законі України «Про стандартизацію» [25] встановлено, що: «стандарти для харчових продуктів, методики досліджень (випробувань) та порядок відбору зразків можуть бути обов'язковими до виконання тільки тоді, коли це прописано у законодавчому акті. У процесі виробництва харчових продуктів оператор ринку може використовувати технічні умови, які не підлягають обов'язковій державній реєстрації» [25].

Усі продукти харчування, які вироблені та реалізовані в нашій країні повинні узгоджуватися із вимогами, встановленими законодавством щодо їх безпеки і якості, що гарантує, що вони безпечні для використання, мають відповідне маркування, відповідають санітарним і технічним нормам.

Потрібно відмітити, що проводити процедуру сертифікації продукції згідно законодавства не потрібно, проте це не стосується отримання сертифікату міжнародного зразка. При цьому забороні підлягає проведення санітарних заходів, по тій продукції або ж об'єктах, які не зареєстровані згідно визначеної процедури [55] (рис. 1.1).

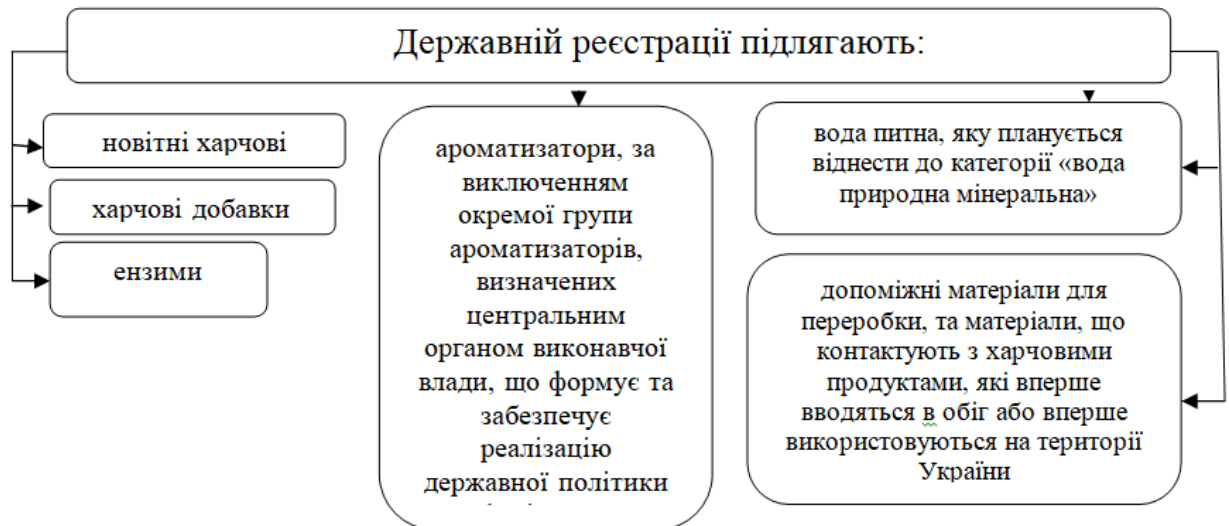

Рис. 1.1. Об'єкти санітарних заходів, які потребують державної реєстрації

Відповідно до [13]: «не можна витребувати реєстрацію інших об'єктів санітарних заходів, які не перелічені вище. Із ЗУ № 771 виключено моменти, відповідно до яких заборонявся обіг об'єктів санітарних заходів, якщо ці об'єкти: по-перше не відповідали технічним регламентам; по-друге дата кінцевого терміну придатності «Вжити до» минула» [13].

У [53] зазначено, що у разі якщо харчові добавки відповідно до споживчих вимог не є небезпечними, крім того вони визначені ЄС як такі, що придатні для вживання, підлягають реєстрації, що передбачає можливість їх внесення до складу продуктів харчування, які виробляються і реалізуються на споживчому ринку країни [53]. Також, якщо наявні випадки, коли небезпечніля споживача продукти харчування входять до конкретної партії товарів тоді вважається, що небезпечною є уся партія товарів. При цьому

проводити реалізацію такої продукції заборонено, оскільки вся партія потребує вилучення з обігу [13].

Харчові продукти маркування яких не відповідає діючому Закону [13]: «вважаються такими, які заборонено пускати в обіг. Від маркування харчових продуктів споживач має отримати достовірну та повну інформацію, в результаті отримання якої він здійснить свій вибір до потреб та побажань. Тут же має бути виключена інформація, яка міститься при зазначенні на етикетках» [13]. «При маркуванні зазначаються деякі речовини, їх кількість без вказання властивостей, які харчовий продукт має через ці речовини. В даному випадку оператор ринку має мати доказову частину щодо наявності таких речовин, якими, можуть бути результати досліджень (випробувань), що належать оператору ринку, інших суб'єктів або дані постачальників інгредієнтів. Всі види харчових продуктів, що реалізуються на території нашої країни, зобов'язані маркуватися українською мовою» [13]. «Реалізація харчових продуктів, у маркуванні яких було допущено помилки, призводить до штрафу на юридичних осіб. Розмір такого покарання становить від п'яти до вісьми мінімальних заробітних плат із подальшим відкликанням чи вилученням з обігу таких харчових продуктів, на фізичних осіб – підприємців – така сума складає від трьох до п'яти мінімальних заробітних плат із відкликанням або вилученням з обігу таких харчових продуктів»[13].

Ситуація на українському ринку на сьогодні бажає кращого. Наявні екологічно небезпечні продукти харчування, вони містять у своєму складі харчові добавки, генетично модифіковані продукти та гормони. Це все призводить до масових отруєнь, ботулізму, зросту онкологічних захворювань. Так, за статистичними даними Міністерства охорони здоров'я України, за 2021 р. в Україні на ботулізм захворіло 143 чол., у 2022 на 15 чол. менше, а у 2023 – на 11 чол. менше попереднього року. Тенденція до зменшення та позитивна динаміка свідчить про ефективну роботу всіх служб у напрямку захисту споживачів та безпеки харчових продуктів. Крім того,

спостерігається поширення гострої кишкової інфекції, зокрема, як зазначає Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів у 2021 р. спостерігалось 158 спалахи гострих кишкових інфекційних захворювань, у 2022 р. - 145, у 2023 році – 143.

1.2. Організаційно-нормативне регулювання безпечності харчових продуктів та захисту споживачів

Українське законодавство про безпечність харчових продуктів та захист споживачів враховує: «Конституцію України; Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»; Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин»; Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів»; Закон України «Про захист прав споживачів»; Закон України «Про стандартизацію»; Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»; інші акти, видані відповідно до зазначених нормативно-правових актів» [28,29].

Згідно з Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» цілями державного регулювання у сфері безпечності харчових продуктів є безпека використання харчових продуктів для збереження життя, здоров'я і врахування потреб споживачів [63]. В його основі регулювання безпеки і якості харчових продуктів.

Українське законодавство з питань регулювання безпечності продуктів харчування та захисту споживачів має багато внутрішніх суперечностей, і, до того ж, не відповідає нормам ЄС. Так, у п. 2 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про захист прав споживачів» (від 12 травня 1991 р. № 1023-XII) зазначено, що органи державної влади в сфері безпечності харчових продуктів та

споживчого захисту мають право забороняти виробництво та обіг небезпечних харчових продуктів, якщо не має нормативних документів, які визначають вимоги до такої продукції [45]. Проте, ця законодавча вимога протирічить міжнародним документам. Це призводить до того, що є потреба в прийнятті «Кодексу належної практики стосовно розробки та впровадження стандартів відповідно до Угоди про технічні бар'єри в торгівлі (COT), де зазначено, що всі стандарти повинні бути добровільними» [45].

Важливими факторами у забезпеченні безпечності харчових продуктів для організму людини, як вказано у [33] є дотримання вимог, визначених у відповідних нормативних документах та регламентах щодо вмісту продуктів харчування. Важливим є їх відповідність споживчій безпеці, що регламентовано нормативно-технічними документами по всім видам продукції [33].

Саме тому, виробництво харчових продуктів та продовольчої сировини має бути безпечним та мати чітко визначену нормативно-правову регламентацію і прийняті відповідні законодавчі вимоги до них.

Згідно із ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» до центральних органів виконавчої влади у сфері безпеки харчових продуктів і захисту споживачів належать: Кабінет Міністрів України; Міністерство охорони здоров'я, що забезпечує формування та реалізацію публічної політики у сфері охорони здоров'я; Міністерство аграрної політики та продовольства, що здійснює формування та реалізацію публічної політики у сфері безпеки продукції харчування та захисту споживачів; Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, яка впроваджує публічну політику у сфері безпеки продукції харчування, санітарного та епідемічного благополуччя населення. Держпродспоживслужба здійснює перевірки виробників на ринку щодо того, як відповідає їхня діяльність законодавчій базі про продукцію харчування, корми, здоров'я та благополуччя тварин;

Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації –Держстандарт [63].

Міністерство охорони здоров'я визначає відповідний рівень безпеки здоров'я споживачів; процедуру інформування про отруєння харчовими продуктами; реєструє харчові добавки та товари, провадить державну політику щодо затвердження критеріїв продуктів харчування; показників, що визначають наскільки ті чи інші товари є безпечними, якісними, розробляє методичні рекомендації, публікує на своїй сторінці всю необхідну інформації в цьому руслі [12].

Міністерство аграрної політики та продовольства організовує роботу в напрямку розробки вимог гігієни, що стосуються вироблення і реалізації продуктів харчування; визначає процедуру встановлення експортних потужностей, внесення даних до відповідного реєстру [4].

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів це той центральний орган виконавчої влади, що здійснює політику держави щодо безпечності та якості продуктів харчування. Вона утворена постановою КМУ від 10 вересня 2014 року № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [35]. Діяльність Держпродспоживслужби регулюється КМУ, Міністерством аграрної політики та продовольства. Вона та її територіальні органи формують та реалізують публічну політику, спрямовану на розвиток ветеринарної медицини, безпеку та якість товарів, введення карантинних обмежень, проведення реєстрації тварин. Крім того, подають пропозиції щодо удосконалення законодавчої бази в цій сфері, напрямків покращення санітарного благополуччя громадян. Одним з важливих моментів у їхній роботі є проведення контрольних заходів щодо цін на споживчі товари, інформаційних заходів щодо профілактики впливу тютюнових виробів на стан споживачів. Ще одним напрямом діяльності визначено метрологічний та ринковий моніторинг, проведення реєстрації і обліку

сільськогосподарських машин. Контролююча функція Держпродспоживслужби полягає у нагляді за охороною прав на «сорт рослин, насінництва та розсадництва, додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованого організму у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях, здійснення радіаційного контролю за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування, державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері, забезпечують реалізацію державної політики щодо захисту прав споживачів» [7].

Структура органів влади в сфері безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів зображено на рис. 1.2.

Як зазначено на сайті Держпродспоживслужби [12]: «Постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1092 утворені територіальні органи Держпродспоживслужби з покладенням на них функцій і повноважень Державної ветеринарної та фітосанітарної служби, Державної інспекції з питань захисту прав споживачів, Державної санітарно-епідеміологічної служби, що припиняються, а також функцій: із здійснення державного контролю за дотриманням вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін; здійснення державного нагляду у сфері туризму та курортів; із захисту прав споживачів виробів з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння; державного нагляду (контролю) у сферах охорони прав на сорт рослин, насінництва та розсадництва» [12].

Держпродспоживслужба має окрім повноважень ще й права, серед яких надання інспекторами служби приписів виробникам харчових продуктів, які передбачають ліквідацію наявних порушень споживачих прав; моніторинг дотримання нормативно-правових документів, вимог,

встановлених ними виробниками товарів та послуг в даній галузі. Також вона проводить експертизу зразків харчових продуктів для встановлення їх якості та безпечності [14].

Рис. 1.2. Структура органів управління в сфері безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів

Як зазначає Тарануха І. Ю., законодавство визначає специфіку діяльності і інших владних органів в сфері харчової та споживчої безпеки. При цьому, реалізуючи свої повноваження, вони діють в межах правового поля з врахуванням потреб та інтересів громадян, суб'єктів господарювання [73].

Органи місцевого самоврядування мають право створювати відповідні структури чи підрозділи, які будуть здійснювати захист прав громадян

шляхом проведення консультацій серед споживачів, аналізування договорів, які укладені щрб виявити факти недоброчесної підприємницької діяльності, повідомлення органів влади та контролюючих органів щодо фактів наявності продукції фальсифікованої, яка може бути небезпечною для споживачів; припинення реалізації продукції у разі виявлення фактів, які свідчать про відсутність потрібної інформації про продукцію, підготовки звернень до суду для правового захисту споживачів.

Головне управління Держпродспоживслужби у Рівненській області розпочало свою роботу у 2016 р., дія повноважень його поширюється на всю територію Рівненської області.

Воно має в своєму підпорядкуванні установи та організації, які знаходяться на території Рівненщини та підпадають під сферу управління Держпродспоживслужби, а саме: «міське, міськрайонне та районні управління, лікарні ветеринарної медицини та лабораторії» [8]. До складу Головного управління входять 5 управлінь, відділи та сектори (рис. 1.3).

Координацію діяльності Головного управління здійснює Голова Рівненської обласної державної адміністрації, а також забезпечує сприяння для виконання всіх необхідних повноважень та поставлених завдань.

В своїй діяльності Головне управління керується [3]: «Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, дорученнями Прем'єр-міністра України, наказами Міністерства аграрної політики та продовольства, Міністерства охорони здоров'я України, наказами Держпродспоживслужби, дорученнями Голови Держпродспоживслужби та його заступників, актами місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, а також Положенням про Головне управління Держпродспоживслужби в Рівненській області в новій редакції» [3].

№ з/п	Назва управлінь, відділів та інших структурних підрозділів Головного управління
1.	Начальник Головного управління
2.	Перший заступник начальника Головного управління
3.	Заступник начальника
4.	Управління безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини: - відділ безпечності харчових продуктів - відділ державного контролю - відділ організації протиепізоотичної роботи
5.	Управління фітосанітарної безпеки: - відділ фітосанітарних заходів на кордоні - відділ карантину рослин - відділ контролю за обігом засобів захисту рослин - відділ прогнозування, фітосанітарної діагностики та аналізу ризиків - відділ нагляду в насінництві та розсадництві
6.	Управління державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства: - відділ санітарно-епідеміологічного нагляду та організації розслідування спалахів - відділ безпеки середовища життєдіяльності - відділ санітарної охорони території
7.	Управління захисту споживачів: - відділ контролю за рекламою, дотриманням антитютюнового законодавства та пробірною контролю - відділ контролю у сфері торгівлі, робіт та послуг - відділ ринкового та метрологічного нагляду
8.	Управління економіки та бухгалтерського обліку: - відділ бухгалтерського обліку та звітності - відділ економічної діяльності
9.	Відділ організаційного забезпечення
10.	Відділ управління персоналом
11.	Відділ правового забезпечення
12.	Сектор контролю за регульованими цінами
13.	Відділ господарського забезпечення
14.	Відділ реєстрації сільськогосподарської техніки
15.	Головний спеціаліст з питань внутрішнього аудиту
16.	Головний спеціаліст з питань запобігання корупції

Рис. 1.3. Структура Головного управління Держпродспоживслужби в Рівненській області

*Джерело: систематизовано автором за [8].

Базою для впровадження державної політики у сфері захисту прав споживачів є Закон України «Про захист прав споживачів» [45], Цивільний Кодекс України, Господарський Кодекс України та інші законодавчі акти, в яких визначені аспекти захисту прав споживачів.

Основним нормативним документом у сфері захисту прав споживачів є Закон України «Про захист прав споживачів» [45], який регулює:

«основні права та обов'язки споживачів та виробників і продавців товарів, виконавців робіт і надавачів послуг, визначено правовий механізм їх захисту, а також правові засади діяльності органів державної виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів, на які покладено державний контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів, забезпечення реалізації державної політики щодо захисту прав споживачів» [45]. Законом визначено поняття споживачів як: «фізичних осіб, які купують, замовляють, використовують або мають намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [45].

Також Закон визначає основні права споживачів, серед яких: здійснювати власний споживчий захист, отримувати якісну безпечну продукцію та належне обслуговування державною мовою, актуальну, повну інформацію про склад, асортимент продукції, даних виробника державною мовою, отримувати майнове та моральне відшкодування збитків, завданих дефектами в продукції. Проте, даний перелік прав не є вичерпним і «споживачі можуть скористатися правами, передбаченими для них законодавством про захист прав споживачів, за умови, якщо товар (роботи та послуги) придбавається ними на території України і використовується виключно для задоволення власних побутових потреб» [45].

Разом з цим Закон визначає і зобов'язання покупців продукції, серед яких в першу чергу детальне ознайомлення з інструкцією перед споживанням та використанням товарів; якщо інструкція є незрозумілою споживачі можуть просити пояснень у виробників продукції; експлуатувати продукцію відповідно до цільового призначення; вживати всіх необхідних заходів безпеки під час використання придбаних товарів, які визначені інструкцією, доданою виробником [45].

З метою забезпечення права споживача на належну якість та безпеку продукції в ст. 6 Закону України «Про захист прав споживачів» передбачено, що суб'єкти господарювання повинні виробляти товари відповідної якості, а також інформувати споживачів про це. Також суб'єкти господарювання повинні представляти всі необхідні документи, які вимагають споживачі для підтвердження якісних характеристик товарів [45].

Законом передбачено: «продукція щодо її безпеки для життя, здоров'я і майна споживачів, а також навколишнього природного середовища повинна відповідати вимогам нормативних документів (стандартам, технічним умовам тощо), що містять правила, загальні принципи та характеристики різних видів товарів» [45]. На певні види товарів на законодавчому рівні визначаються, але не лише законодавчими актами, але і нормативно-правовими. Та продукція, яка імпортується в нашу країну має супроводжуватися документами про її відповідність та якість.

Стаття 9 Закону України «Про захист прав споживачів» визначає, що: «При придбанні товару належної якості за споживачем протягом чотирнадцяти днів, не рахуючи дня купівлі, зберігається право обміняти непродуктовий товар належної якості на аналогічний у продавця, в якого він був придбаний, якщо товар не задовольнив його за формою, габаритами, фасоном, кольором, розміром або з інших причин не може бути ним використаний за призначенням. Споживач може обміняти товар належної якості за умови, якщо він не використовувався і якщо збережено його товарний вигляд, споживчі властивості, пломби, ярлики, а також розрахунковий документ, виданий споживачеві разом з проданим товаром. Перелік товарів, що не підлягають обміну (поверненню) з підстав, зазначених у цій статті, затверджується Кабінетом Міністрів України» [45]. «У разі придбання споживачем продовольчих товарів неналежної

якості продавець зобов'язаний замінити їх на товари належної якості або повернути споживачеві сплачені ним гроші, якщо недоліки виявлено у межах строку придатності. При пред'явленні споживачем вимоги про безоплатне усунення недоліків товару вони повинні бути усунуті протягом чотирнадцяти днів з дати її пред'явлення або за згодою сторін в інший строк» [45].

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про захист прав споживачів»: «школа, завдана життю, здоров'ю або майну споживача дефектною продукцією або продукцією неналежної якості, підлягає відшкодуванню в повному обсязі, якщо законом не передбачено більш високої міри відповідальності. Право вимагати відшкодування завданої шкоди визнається за кожним потерпілим споживачем незалежно від того, чи перебував він у договірних відносинах з виробником (виконавцем, продавцем)» [45]. «Таке право зберігається протягом встановленого строку служби (строку придатності), а якщо такий не встановлено – протягом десяти років з дати введення в обіг такої продукції її виробником за умови, що споживач зобов'язується довести: 1) наявність шкоди; 2) наявність дефекту в продукції; 3) наявність причинно-наслідкового зв'язку між такими шкодою та дефектом» [45].

Також у [44] зазначено, що суб'єкти господарювання відповідають за заподіяння споживчої шкоди в результаті користування населенням придбаних товарів [44]. При цьому, вони можуть уникнути покарання у разі якщо наведуть докази того, що: винними у заподіянні шкоди є самі споживачі, оскільки недовдержувалися умов експлуатації, зберігання та перевезення товарів або виникли форс-мажорні обставини; виробники здійснювали реалізацію відповідних товарів; дефект товару з'явився через те, що суб'єкти господарювання суворо дотримувалися вимог, встановлених законодавчою базою у даній галузі або така ситуація

виникла оскільки були накладені відповідні приписи владних органів у сфері безпеки харчових продуктів та захисту споживачів[44].

В період воєнного стану були внесені зміни до різних законодавчих актів, в тому числі це торкнулося і безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (рис. 1.4), зокрема було накладено мораторій на проведення перевірок у сфері захисту прав споживачів. Проте, порушення спостерігається неодноразово, а саме які стосуються надання послуг в сфері житлово-комунального господарства, пов'язані із неналежною якістю, часто споживачам не повертаються кошти, відбувається недотримання терміну, відведеного на гарантійний ремонт товарів, не наведена точні та достовірні дані про товар, продавця в мережі Інтернет, де працюють інтернет магазини. Зважаючи на те, що кількість перевірок обмежена, споживачі мають бути свідомими при купівлі та споживанні товарів, послуг (рис. 1.5).

ДЕРЖАВНИЙ НАГЛЯД
 відповідно до постанови «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану»

Мораторій

Більшість державних органів прямо задекларували, що не здійснюватимуть жодних перевірок або ж не здійснюватимуть виїзних перевірок. Тому, порядок проведення заходів державного нагляду (контролю) на період воєнного стану у кожному конкретному випадку слід розглядати окремо.

Національний банк зупинив на період дії воєнного стану проведення планових та позапланових виїзних перевірок, які передбачені Положенням, затвердженим постановою Правління Національного банку України.

За скаргами споживачів більшість перевірок не проводиться.

Не підпадає під мораторій

- Запобігання неконтрольованому зростанню цін на товари, які мають істотну соціальну значущість.
- За наявності загрози, що має значний негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави (масове отруєння), а також за такої підстави здійснюється позапланові невізні перевірки у сферах енергетики та комунальних послуг.

Щодо фактичних перевірок щодо розрахункових операцій, патентування або ліцензування здійснюються за таких підстав:

- інформація від державних органів або органів місцевого самоврядування;
- письмового звернення покупця, оформленого відповідно до закону.

Наприклад

Скарги споживачів на:

- несвоєчасне виконання гарантійного ремонту;
- завищення тарифів;
- порушення ЗУ "Про захист прав споживачів".

Наприклад

Скарги споживачів на виплату депозиту кредитною спілкою.

Оплата послуг електропостачання у повному обсязі (законодавцем забезпечено безперервне надання послуг з електропостачання навіть за умов наявності боргів, однак це не звільняє споживачів послуг від оплати їх у повному обсязі, адже наповнення бюджету одна зі складових стабільності економіки).

Якщо відсутній платіжний термінал за місцем торгівлі.

Рис. 1.4. Особливості державного нагляду відповідно до постанови «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану»

Важливим аспектом правових відносин в сфері захисту прав споживачів є наявність нормативно-правових документів, які визначають умови щодо якості та безпечності споживчих товарів, робіт та послуг, а також порядок реалізації контрольної функції держави у цій сфері. Такими актами є Закон України «Про стандартизацію» [31], Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [38].

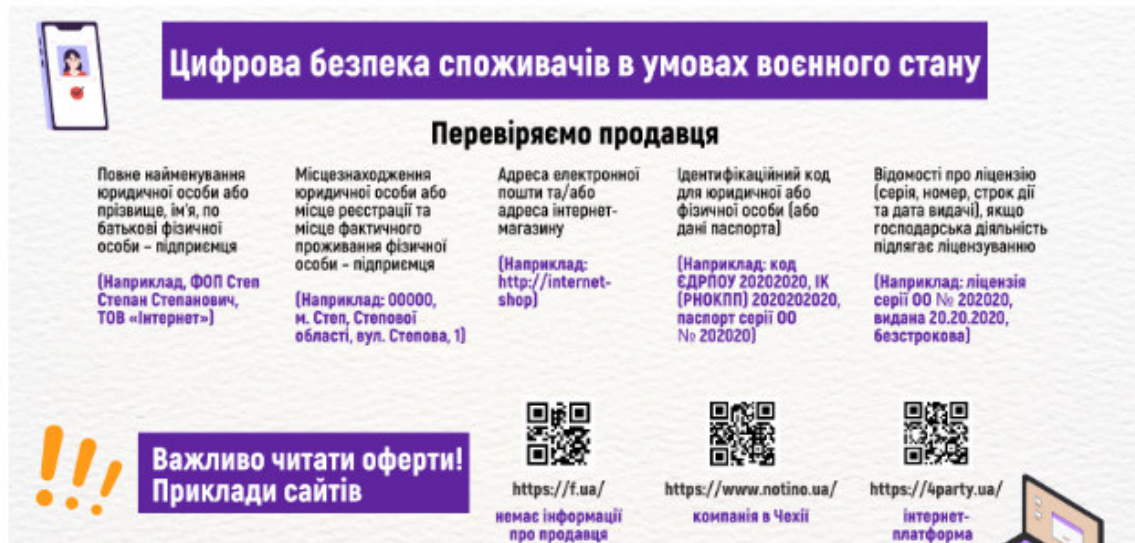

Рис. 1.5. Особливості перевірки продавця споживачами перед здійсненням покупки

1.3. Кращі практики реалізації державної політики у сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів

Наразі пріоритетними чинниками соціально-економічного розвитку країни є безпека харчових продуктів та захист прав споживачів. Зарубіжні практики враховують різні рекомендації та стандарти, що дають змогу підвищити ефективність нормативної бази в цій сфері. Україна і інші держави враховують дані практики саме щоб убезпечити споживачів та захистити їх права. Варто відмітити, що зарубіжний досвід є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє розвивати державні системи захисту

споживачів. Різні зарубіжні інституції, такі як: «Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН), Європейський Союз та міжнародні стандартизаційні організації, зокрема Міжнародна організація стандартизації, активно працюють над розробкою та вдосконаленням політик та законодавства з питань захисту прав споживачів»[19,29].

Н. Д'ячкова [16] вважає, що: «Україна також активно впроваджує міжнародні стандарти та норми в цій сфері. Наприклад, українське законодавство з захисту прав споживачів базується на багатьох принципах та нормах, визначених у міжнародних документах, таких як Міжнародна програма захисту прав споживачів, рекомендації ООН, Директиви Європейського Союзу та інші» [16].

На думку Л. Меніва [29] який вважає, що: «основний аспект міжнародного досвіду у сфері захисту прав споживачів – це законодавче регулювання, яке визначає права та обов'язки як споживачів, так і постачальників товарів та послуг» [29]. Слід розглянути детальніше деякі ключові аспекти цього аспекту: «основні принципи законодавства: міжнародний досвід у цій сфері включає в себе встановлення основних принципів, які повинні бути відображені в законодавстві, таких як право на інформацію, право на безпеку та якість, право на вибір, право на задоволення потреб за доступними цінами тощо; механізми захисту прав: включає створення різноманітних механізмів захисту прав споживачів, таких як системи судового та позасудового врегулювання спорів, органи державного нагляду та контролю, а також альтернативні механізми розв'язання спорів, наприклад, арбітражні суди або медіація; стандартизація та гармонізація» [26]. «Міжнародний досвід також передбачає участь у міжнародних стандартах та гармонізації законодавства з питань захисту прав споживачів для забезпечення консистентної та взаємодії між країнами; моніторинг та оцінка ефективності: важливим елементом міжнародного досвіду є проведення моніторингу та оцінки ефективності застосування законодавства

з питань захисту прав споживачів з метою виявлення недоліків та потреб у вдосконаленні; співпраця та обмін досвідом: країни активно співпрацюють у сфері захисту прав споживачів, обмінюючи досвідом та найкращими практиками для покращення своїх законодавчих та інституційних механізмів» [22].

Аспект	Опис
Законодавство	укладення та вдосконалення законів про права споживачів відповідно до міжнародних стандартів
Інформаційна підтримка	забезпечення споживачів доступом до достовірної та зрозумілої інформації про товари та послуги
Просвітництво та освіта	проведення кампаній з підвищення обізнаності серед споживачів щодо їх прав та захисту
Механізми врегулювання спорів	створення ефективних систем вирішення спорів між споживачами та постачальниками
Контроль якості	забезпечення відповідності товарів та послуг встановленим стандартам та вимогам

Рис. 1.6. Аспекти міжнародного досвіду у сфері захисту прав споживачів та безпеки харчових продуктів в Україні

Вагомим у досліджуваній сфері є забезпечення повної, достовірної, актуальної інформації про різноманітні товари та послуги, що є на ринку. В Україні використовується досвід інформаційної підтримки споживачів, оскільки відбувається активний розвиток інтернет-порталів і ресурсів, що дозволяють отримувати дані про товари та послуги, в тому числі і відгуки споживачів, проводити порівняння цін і якосних параметрів, отримувати рекомендації щодо купівлі різних товарів. Крім того, постійно організовуються заходи по наданню інформації споживачам щодо їх прав та обов'язків, аспектів споживчого захисту для підвищення рівня поінформованості населення.

Аспект	Опис	Застосування в Україні
Етикетування та позначення	встановлення стандартів щодо інформації на етикетках та у позначеннях продуктів, що дозволяє споживачам отримувати необхідну інформацію про товари	Україна впроваджує стандартизовані вимоги до етикетування та позначення продуктів, зокрема відповідно до законодавства Європейського Союзу, для забезпечення консистентної та доступності інформації для споживачів
Інформаційні кампанії	проведення заходів з підвищення обізнаності споживачів про їхні права та обов'язки, а також про потенційні ризики та проблеми, пов'язані з певними категоріями товарів	Україна також організовує інформаційні кампанії, що спрямовані на підвищення рівня обізнаності серед населення про права та захист споживачів, зокрема за допомогою медіа, соціальних мереж, та спеціалізованих заходів
Електронні ресурси	розробка та підтримка спеціалізованих веб-сайтів, порталів та ресурсів, де споживачі можуть знайти інформацію про товари та послуги, порівняти характеристики та ціни	Україна активно розвиває електронні ресурси для споживачів, такі як спеціалізовані інтернет-портали та веб-сайти, де надається інформація про товари та послуги, а також порівняльний аналіз цін та якості, що дозволяє споживачам здійснювати обґрунтований вибір
Спеціалізовані програми	розробка та підтримка спеціалізованих програм та сервісів, які надають об'єктивну та авторитетну інформацію про ринок товарів та послуг	Україна також активно розвиває спеціалізовані програми та сервіси, які надають споживачам об'єктивну та авторитетну інформацію про ринок, такі як мобільні додатки для порівняння цін та відгуків, а також інформаційні сервіси для покращення обізнаності

Рис. 1.7. Аспекти міжнародного досвіду та їх застосування в Україні щодо інформаційної підтримки споживачів

Державне регулювання безпеки харчових продуктів у США відбувається через Управління з контролю за харчовими продуктами та лікарськими засобами (Food and Drug Administration, FDA), яке в своїй діяльності використовує Федеральний закон про харчові продукти, лікарські засоби та косметику. Основне його завдання полягає: «у перевірці харчових продуктів на наявність небезпечних речовин, а також контролювання достовірності інформації, яка міститься на етикетках. У разі виявлення порушень Управління пропонує виробникові ліквідувати брак або вилучити неякісну продукцію з ринку, що є найшвидшим та найефективнішим способом захисту прав споживачів» [4,7,84].

В країні вилучення з обігу товарів отримало назву «кампанія з повернення» (Recall campaigns), що являє собою уведення населення, яке купило продукцію сумнівної якості про можливість його повернення виробникові. «FDA має потужні юридичні важелі, які дають змогу через судові інстанції заборонити продаж неякісної продукції, вилучити й знищити

продукти, що були вироблені, а самих виробників притягнути до адміністративної чи кримінальної відповідальності» [4].

Регуляторною інституцією в сфері медицини у США, яка відповідає за дотриманні якості та безпечності м'яса худоби, птиці й яєчних продуктів, а також за правильність маркування, є Служба безпеки та інспекції харчових продуктів (FSIS) і Міністерство сільського господарства США (USDA). FSIS забезпечує гарантування безпеки споживачам харчової продукції завдяки системі «Скорочення рівня патогенної флори чи аналізування можливих ризиків і критичних контрольних точок» [4] (PR/HACCP).

FSIS: «контролюють роботу підприємств із забою худоби й птиці, а також переробних підприємств. Для тварин заборонено застосовувати гормони й стероїди, а антибіотики використовують в обмеженій кількості й за 10 діб до забою вилучають. FSIS також проводить внутрішню інспекцію підприємств, тестування продуктів на мікробіологічні, хімічні ризики, токсини, добавки, а також оглядання й аналізування харчових продуктів у разі їх імпортування. FSIS спирається на Федеральний закон про інспекцію м'яса, Закон про інспекцію продукції птахівництва й Закон про інспекцію яєчних продуктів» [7].

У США діє мотиваційна система по відношенню до реалізаторів та виробників харчових продуктів, яка має на меті сертифікацію виробництва, застосування системи управління якістю та безпекою товарів. Відтак, підприємства, що не змогли пройти сертифікацію за системою QS-9000 (стандарт якості на принципах міжнародних стандартів ISO серії 9000), не беруть участь в конкурсі для отримання заявок на збут товарів для потреб держави.

Окрім цього: «практично на всіх переробних підприємствах і підприємствах громадського харчування, у великих роздрібних мережах, на оптових складах впроваджено систему HACCP (аналізування небезпечних чинників та контролювання у критичних контрольних точках), яка визначає й

постійно контролює безпечність продукції. Наявність на підприємстві системи управління безпечністю харчової продукції є мінімальною вимогою для експортування продукції на ринки ЄС та на інші великі ринки» [7].

Крім системи НАССР, підприємства (за винятком м'ясо- та рибопереробних, виробництва соків) використовують систему Safe Quality Food – SQF: «ця програма з суворими вимогами до безпечності харчових продуктів, визнана роздрібною торгівлею, власниками торгових марок і постачальниками послуг харчування в усьому світі. Також ця програма визнана Глобальною ініціативою з безпечності харчових продуктів (GFSI)» [18].

У таких країнах, як ФРН, процеси контролю за якістю та безпечністю продукції є децентралізованим і здійснюється «земельними» агентствами Федерального міністерства продовольства, сільського господарства та захисту споживачів (BMELV). BMELV підтримує різні організації, що виконують завдання у сфері комунікації та представництва інтересів споживачів. Окрім законотворчої роботи, до обов'язків міністерства входить розробка інших заходів у сфері управління ризиками, яке відповідає за вибір конкретних заходів.

Таким чином, працівники державних органів, які відповідають за контроль безпеки харчових продуктів та ветеринарної нагляд здійснюють точковий контроль продуктів і системи управління якістю на підприємствах. Міністерства федеральних земель регулюють процеси у сфері нагляду на рівні земель, де відбувається співпраця з федеральними органами, а саме при узгодженні федеральних програм, спрямованих на контроль якості та безпеки продукції.

В цілому законодавство Німеччини щодо безпеки харчової продукції та захисту прав споживачів становить більше 200 нормативно-правових документів [23].

Законодавство Франції врегульовує виробництво харчової продукції, яке є безпечним та враховує національні особливості. Ці нормативні акти врегульовують: «вимоги до гігієни виробництва, показників безпечності продуктів і порядку проведення державного та виробничого контролю (відомчого та самоконтроль). В основі національної політики Франції покладено принцип відповідальності кожного учасника виробничо-торговельного ланцюжка – від постачальників сировини до кінцевого споживача»[1]. Державними органами, які приймають участь у регулюванні відносин та процесів у сфері безпечності продукції та захисту споживачів є Міністерство сільського господарства і рибальства, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство торгівлі та з питань споживання є органами.

При цьому, контроль безпеки харчової продукції здійснює Генеральне управління з питань продовольства, яке входить до складу Міністерства сільського господарства й рибальства, який: «стежить за якістю продукції, дотриманням технологічних вимог під час виробництва, контролює постачання продовольства на всій території країни. Санітарний нагляд у Франції проводять вісім тисяч держслужбовців. На місцях цю роботу координує представник центральної влади – префект. Контролери вчасно проводять перевірки виробників харчової продукції. Контроль торгової мережі та закладів громадського харчування здійснюють представники Генерального управління з питань споживання, конкуренції та боротьби з шахрайством. В першу чергу перевіряють присутність «паспортів» продуктів, які з 2005 року стали обов'язкові для всіх країн Євросоюзу» [81].

Продовольче законодавство Франції наразі направлене на боротьбу з такими хворобами, як діабет, хвороби серцево-судинної системи, деякі види раку, а також ожиріння. Так: «Національне агентство з безпеки харчових продуктів розробляє заходи, які б вплинули на зниження вмісту солі, цукру й ненасичених жирних кислот у продуктах, найпопулярніших у французів. З 2017 року новий Закон «Про поліпшення якості харчових продуктів і

заохочення правильного харчування» передбачив де мають розміщатися на пакованні харчових продуктів діаграми, вони класифікуються за п'ятьма категоріями (A, B, C, D, E), відносно рівня якості та ступеня корисності для споживача» [84].

В Англії державна політика щодо контролю за якістю харчових продуктів, за дотриманням умов законодавчих актів є співпрацею бізнесу і виконавчих органів, яким надано рекомендацію по співпраці з представниками бізнесу, консультування необхідності дотримання нормативів, технічних регламентів.

Департаменти з торгових стандартів здійснюють взаємообмін даними і сприяють даній співпраці на базі «принципів місцевої влади». Органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за контроль та моніторинг безпеки і якості продуктів в межах своєї компетенції. Підприємства ж отримали можливість звернення до органів місцевої влади за поясненнями і порадами стосовно заходів по застереженню. Державні органи влади наглядають за ринком у Англії, при цьому відповідають за рішення, які стосуються відповідності продуктів встановленим вимогам.

Органи державної влади мають створити справедливе й безпечне торгівельне середовище на основі відкритих і дієвих процедур. Якщо ж: «постачання продуктів на ринок або введення в експлуатацію обладнання, що не відповідає встановленим вимогам або яке заборонено постачати через його небезпечність, згідно з Законом про захист прав споживачів, на таку продукцію накладають арешт, рішенням суду виробник втрачає право власності й продукцію знищують. Такого виробника може бути оштрафовано або позбавлено волі на строк до шести місяців. У разі порушення вимог про охорону здоров'я та безпеку праці правопорушника може бути оштрафовано на суму 5 тис. англійських фунтів або позбавлено волі на строк до двох років, або й те й інше. Крім того, продукцію конфіскують, арештовують, зупиняють або забороняють її виробництво» [33].

В Японії здійснюється врегулювання безпеки харчової продукції суто дотримуючись норм Закону про продовольчу санітарію, який визначає відносини в сфері продовольства і харчової продукції. Закон спрямовується також і на добавки, які враховують природні ароматизатори та обладнання й контейнери, пакування, яке застосовується для перевезення, виготовлення, перероблення або доставлення продовольства.

Закон також: «поширюється на осіб, що здійснюють діяльність, яка безпосередньо пов'язана з харчовими продуктами (виробництво харчових продуктів та імпорт). Через те, що Японія імпортує понад 60% продовольства, велику увагу приділяють безпечності продовольства, що надходить по імпорту. Передбачено, що специфікації в стандартах для харчових продуктів або добавок, призначених для продажу, встановлює Міністерство охорони здоров'я, праці й добробуту (МОЗПД), яке може у разі потреби встановлювати необхідні стандарти й специфікації без перегляду самого закону» [7].

Положенням даного законодавчого акту: «надано важливу роль органам місцевого самоврядування в регулюванні безпечності харчових продуктів, а МОЗПД розподіляє відповідальність з цими органами. Органи на місцевому рівні вживають всі необхідні заходи щодо підприємств, які розташовані у місцевості, на яку поширюється його юрисдикція, що охоплюють встановлення необхідних стандартів для підприємств і торговельних точок, видачу або припинення дії ліцензій, консультування та повну або тимчасову заборону діяльності підприємств. На місцевому рівні забезпечення безпечності харчових продуктів покладено на інший тип адміністративних організацій, які названо медико-санітарними центрами і відповідають виключно за охорону здоров'я та гігієну» [9].

Японія впроваджує систему санітарного контролю, що базується на аналізі небезпек за критичними точками (НАССР). «Дана система введена з 1995 року, ще коли переглядали Закон про продовольчу санітарію. З 1998

року всім підприємствам, які запроваджували систему НАССР на законодавчому рівні була гарантована фінансова підтримка, податкові пільги, низький відсоток на довготривалі позики, необхідні для вдосконалення приміщень і обладнання. Якщо доведено, що є в повній мірі гігієнічний контроль для харчових продуктів відповідно до системи НАССР, Міністерство дає дозвіл на проведення діяльності окремих підприємств з виробництва або перероблення відповідних груп харчових продуктів»[11].

Висновки до розділу 1.

Дослідження теоретичних основ державного регулювання безпеки харчової продукції та захисту прав споживачів дало змогу зробити такі висновки:

– Сьогодні споживач має широкі можливості вибрати серед широкого асортименту продуктів харчування ті, які, на його думку, максимально відповідають вимогам безпеки та якості. Таким чином, конкурентні відносини між виробниками змушують їх розробляти системи контролю для готової продукції, щоб задовольнити запити споживачів. Проблематика безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів – є комплексною, багатовекторною, що прямо зв'язана із збільшенням національної безпеки держави та захистом її громадян.

– Виробництво харчових продуктів та продовольчої сировини має бути безпечним та мати чітко визначену нормативно-правову регламентацію і прийняті відповідні законодавчі вимоги до них. Українське законодавство з питань регулювання безпечності продуктів харчування та захисту споживачів має багато внутрішніх суперечностей, і, до того ж, не відповідає нормам ЄС.

– До центральних органів виконавчої влади у сфері безпеки харчових продуктів і захисту споживачів належать: Кабінет Міністрів України; Міністерство охорони здоров'я, що забезпечує формування та реалізацію публічної політики у сфері охорони здоров'я; Міністерство аграрної політики

та продовольства, що здійснює формування та реалізацію публічної політики у сфері безпеки продукції харчування та захисту споживачів; Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, яка впроваджує публічну політику у сфері безпеки продукції харчування, санітарного та епідемічного благополуччя населення.

– Захист прав споживачів та безпека харчових продуктів це надзвичайно актуальний напрям, який входить до економічної безпеки, яка показує розвиток української економіки, надає змогу бути стійким до зовнішніх та внутрішніх загроз і здатна забезпечити всі матеріальні потреби держави, громадянина, суспільства в цілому.

Враховуючи зазначене, перед нашою державною владою стоять два надважливих завдання, які потребують вирішення:

- адаптувати законодавство України у сфері безпеки та якості харчових продуктів, захисту споживачів до норм ЄС;

- впровадити в практику документи, узгоджені з міжнародними організаціями в окремих сферах, які вказують на напрями вдосконалення системи адміністративно-правового регулювання.

– В Україні використовується досвід інформаційної підтримки споживачів, оскільки відбувається активний розвиток інтернет-порталів і ресурсів, що дозволяють отримувати дані про товари та послуги, в тому числі і відгуки споживачів, проводити порівняння цін і якосних параметрів, отримувати рекомендації щодо купівлі різних товарів. Крім того, постійно організовуються заходи по наданню інформації споживачам щодо їх прав та обов'язків, аспектів споживчого захисту для підвищення рівня поінформованості населення.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ НА ПРИКЛАДІ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Особливості та інструменти державного регулювання безпеки харчових продуктів та захисту споживачів в Рівненській області

Вирішення проблем безпеки харчових продуктів та захисту прав споживачів набуває першочергове значення у всіх європейських країнах, в тому числі і в Україні, яка однією із перших держав на пострадянському просторі прийняла відповідні законодавчі акти, що врегульовують різні напрямки в даній сфері. Однак, на жаль в державі дані питання не отримали належного європейського рівня, оскільки є потреба не тільки сформувати хороше правове поле, а й забезпечити якісну реалізацію відповідних нормативно-правових актів, впровадженні стандартів якості Європейського Союзу щодо безпеки продукції харчування та захисту споживачів.

Саме забезпечити врегулювання відносин у даній сфері на Рівненщині покликане Головне управління Держпродспоживслужби в Рівненській області, діяльність якого спрямована в декількох напрямках, представлених на рис. 2.1. Для реалізації поставлених завдань воно використовує ряд інструментів у своїй роботі, які забезпечують досягнення поставленої мети (таблиця 2.1).

Головне управління постійно проводить вебінари з операторами ринку, що постачають харчову продукцію, організовують харчування для освітніх закладів Рівненщини за допомогою представників громад Рівненської області. Так, як зазначено у його звітах [8] за 2021-2023 рр. таких заходів було проведено 4 та охоплено 53 територіальні громади. Крім того разом із Департаментом розвитку адміністративних послуг, соціальної, молодіжної політики та спорту Рівненської облдержадміністрації в КЗ “Рівненський

обласний центр комплексної реабілітації інвалідів” організовано семінар щодо організації харчування. Для забезпечення впровадження постійно діючих процедур, які ґрунтуються на системі аналізу шкідливих факторів і контролю у критичних точках (НАССР), а також дотримання вимог гігієни при реалізації харчової продукції управлінням організовано 48 нарад, проведено понад 1300 консультації для керівників закладів освіти.

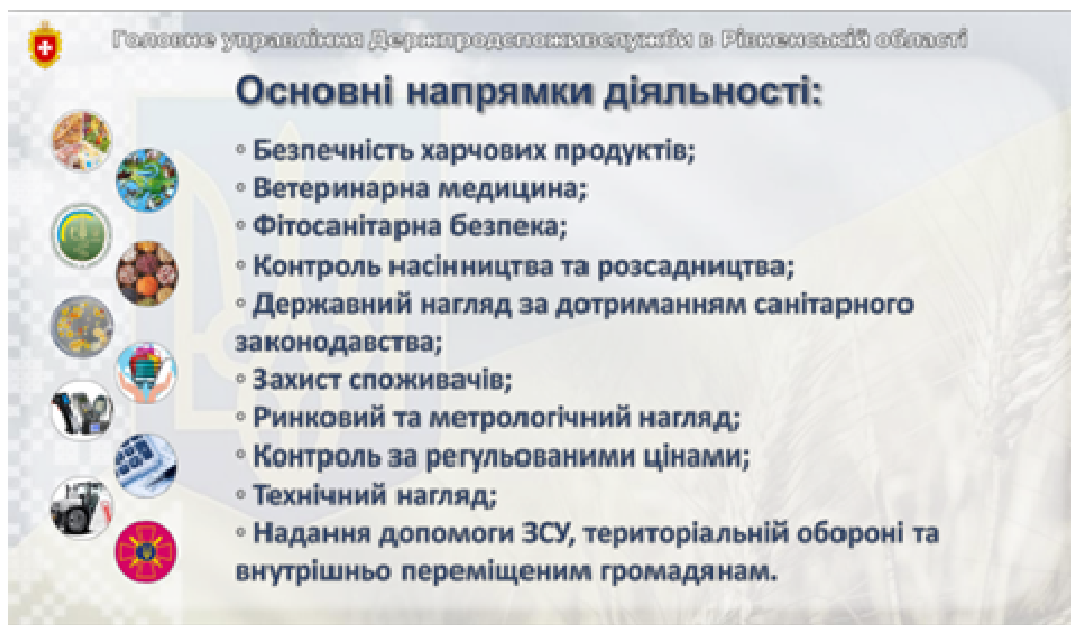

Рис. 2.1. Основні напрямки діяльності Головного управління Держпродспоживслужби в Рівненській області [8]

Управління бере участь у швейцарсько-українському проекті «Створення системи контролю за безпечністю харчових продуктів на основі оцінки ризиків у циклі виробництва та збуту молочних продуктів в Україні» [8]. Завдяки е-додатку «Молочний модуль» за період співпраці укладено договори з 31 оператором ринку (молочно-товарними фермами) регіону щодо організації лабораторних досліджень/випробувань. Також, участь у швейцарсько-українській програмі «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» [8] дало змогу відвідати фахівцям Головного управління тренінг «Ризик – орієнтовне інспектування операторів ринку молока і молочних продуктів» [8]. Крім

цього, завдяки швейцарсько-українській співпраці: « Рівненська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби змогла безкоштовно отримати контрольні зразки і взяти участь у міжнародному раунді професійного тестування на ЗБЗ та КСК (Хорватія)» [8].

Таблиця 2.1.

Інструменти діяльності Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області

Інструменти	Сфера застосування
державний нагляд (контроль)	об'єктів санітарних заходів, що пов'язані з продуктами тваринного походження, репродуктивним матеріалом, племінною справою у тваринництві, біологічними продуктами, патологічним матеріалом, ветеринарними препаратами, субстанціями, кормовими добавками, преміксами та кормами, засобами ветеринарної медицини, засобами догляду за тваринами та супутніми об'єктами, штамми мікроорганізмів, а також потужностями, що використовуються для їх виробництва, переробки, зберігання та обігу, в тому числі під час ввезення (пересилання) на митну територію України
	діяльності суб'єктів господарювання, які проводять виробництво, перевезення, зберігання, реалізацію органічної продукції (сировини) на території України, а також займається проведенням ветеринарно-санітарної експертизи на відповідних потужностях
	безпеки харчових продуктів на шляху виробництва чи обігу. Мета: експорт чи імпорт, і паралельно видача міжнародних сертифікатів (ветеринарних, санітарних, сертифікатів здоров'я)
	переміщення тварин, харчових продуктів та ін. об'єктів санітарних заходів, пов'язаних з продуктами тваринного походження, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, патологічного матеріалу, ветеринарних препаратів, субстанцій, кормових добавок, преміксів та кормів, засобів ветеринарної медицини
	організацію процесу зі збору, утилізації та знищення тварин, які загинули, а також побічних продуктів тваринного походження, що не можна споживати людям
	протиепізоотичні заходи юридичними та фізичними особами, що здійснюють роботу у ветеринарній галузі, впровадження постійно діючих процедур, які засновані на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках, дотриманням норм чинного законодавства щодо ідентифікації та реєстрації тварин
	проведення суб'єктами господарювання дезінфекції, дезінсекції та дератизації на відповідних потужностях, що використовуються для виробництва і переробки, зберігання, а також обігу тварин, харчових продуктів, звичайно ж репродуктивного матеріалу і ветеринарних препаратів та інше
	ветеринарно-санітарний нагляд за роботою уповноважених лікарів щодо виконання ветеринарно-санітарних заходів
координація діяльності	головних та провідних спеціалістів ветеринарної медицини незалежно від того, кому вони підпорядковуються; розведення та подальше утримання сільськогосподарських тварин
проведення експертиз	проектів планування і будівництва ферм для тварин, потужностей, які займаються забоям тварин, підприємств, що переробляють, підприємств які здійснюють виробництво ветеринарних препаратів, ринків; бере участь у відведенні земельних ділянок для всіх видів зазначеного будівництва і забору води для тварин; займається організацією проведення моніторингу кормів, кормових добавок та ветеринарних препаратів, отриманих з використанням ГМО, за критерієм наявності в них зареєстрованих ГМО джерел
затвердження	планів державного контролю щорічно, планів державного моніторингу та планів протиепізоотичних заходів відповідно до норм чинного законодавства
підготовка матеріалів	внесення інформації до реєстрів потужностей (об'єктів); пропозицій щодо необхідної кількості ветеринарних препаратів, які необхідні для виконання обов'язкових (планових) чи виняткових протиепізоотичних заходів.
організовує захист	населення від хвороб, спільних для тварин і людей, робить все для того, щоб виконувалися програми державного рівня в галузі ветеринарії, сприяє проведенню моніторингу залишкової по кількості ветпрепаратів та забруднювальних речовин у живих тваринах, продуктах тваринного походження і кормах; організація заходів, які стосуються локалізації і ліквідації спалаху хвороб що є заразливими, спільними для тварин і людей; підготовка пропозицій настанов по профілактиці, ліквідації і боротьби з такими хворобами
консультує та розглядає	звернення споживачів щодо порушення їх законних прав у встановлені чинним законодавством терміни, при необхідності здійснює перевірку та вживає заходів впливу до суб'єктів господарювання

* Джерело: систематизовано автором за [8].

За 2021-2023 рр. на Рівненщині діяли Програми, спрямовані на локалізацію та ліквідацію карантинних і шкідливих організмів (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Програми щодо локалізації та ліквідації карантинних та шкідливих організмів Рівненщини

Територія, на якій впроваджена програма	Діючі програми	Кошти, які виділялися		
		2021р.	2022р.	2023р.
Миляцька ТГ	амброзія <u>полинолиста</u>	13700	3500	3500
Великоомелянська сільська рада	борщівник <u>сосновського</u>	20000	3000	3000
Корнинська сільська рада	борщівник <u>сосновського</u>			10000
Олександрійська сільська рада	амброзія <u>полинолиста</u>		8000	7500
Шпанівська сільська рада	борщівник <u>сосновського</u>	34 285,9	12000	12000
Гошанська селищна рада	американський білий метелик		52700	9500
Оженинська сільська рада	амброзія <u>полинолиста</u>	792	2280	1764
Острозька міська рада	амброзія <u>полинолиста</u>	980	1300	1300
Зарічненська сільська рада	амброзія <u>полинолиста</u>		122000	
Радивилівська міська рада	амброзія <u>полинолиста</u>		8200	3500
РАЗОМ		69757,9	212980	52064

*Джерело: систематизовано автором за [8].

За досліджуваний період в 12 територіальних громадах Рівненщини реалізовувалися програми по боротьбі з амброзією полиноистою, борщівником сосновським та американським білим метеликом. Всього на дані потреби було використано 3340801,9 грн., причому найбільше аж понад 120 тис. грн. на Зарічненську сільську раду у 2022 р., відповідно найменше – 3580 грн. виділялося Острозькій міській раді на ліквідацію амброзії.

З початку 2021 р. функціональними підрозділами Держпродспоживслужби проводилися профілактичні заходи по недопущенню занесення збудника високопатогенного грипу птиці, сказу, контролю за утриманням домашніх тварин. В цьому напрямку інспекторами

Головного управління було зафіксовано 24 порушення, винесено 25 постанов про адміністративні правопорушення та стягнуто штраф з 25 осіб. За порушення ЗУ «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» до адміністративної відповідальності притягнуто 6 господарюючих суб'єктів на суму 356,5 тис. грн.

За досліджуваний період скоротилися бюджетні видатки, спрямовані на забезпечення діяльності Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області, зокрема на 4 млн. грн. (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Фінансові результати діяльності Головного управління
Держпродспоживслужби в Рівненській області

Показники	Роки		
	2021	2022	2023
Бюджетні асигнування	102898602	107586331	98872411
Доходи від надання послуг (виконання робіт)	24776767	28618206	29471076
Доходи від продажу активів	25849	116456	31640
Інші доходи від обмінних операцій	99405	11	120229
Усього доходів від обмінних операцій	127800623	136321004	128495356
<i>Усього доходів</i>	<i>127800623</i>	<i>136321004</i>	<i>128495356</i>
Витрати на виконання бюджетних програм	102880933	101989118	107747567
Витрати на виготовлення продукції	25012758	24973094	29392951
Інші витрати за обмінними операціями	814403	612159	696762
Усього витрат за обмінними операціями	128708094	127564371	137837280
Інші витрати за необмінними операціями	200680	385720	305858
Усього витрат за необмінними операціями	200680	385720	305858
Усього витрат	128908774	127950091	138143138
Профіцит/дефіцит за звітний період	-1108151	8370913	-9647782

*Джерело: систематизовано автором за [8].

Доходи від надання послуг/виконання робіт щорічно зростають. Так у 2022 р. в порівнянні з попереднім роком вони зросли на 3,85 млн. грн., в 2023

р. ще майже на 853 тис. грн. Неоднозначна ситуація і щодо доходів від продажу активів, адже впродовж 2021-2023 рр. даний показник спочатку зазнає зростання з 25,8 тис. грн. і до 116,5 тис. грн., тобто в 4,5 рази. В 2023 р. сума доходів різко зменшується майже в 4 рази і становить трохи більше 31 тис. грн. Така ж ситуація і щодо інших доходів від обмінних операцій. Прослідковується варіювання значення показника доходів Головного управління за визначені роки, адже в 2022 р. вони зросли на 8,5 млн. грн., а вже в 2023 р. – знизилися на 7,8 млн. грн. Що ж до витрат Головного управління, то потрібно відмітити, що в 2022 р. вони знизилися по всіх напрямках, що безпосередньо пов'язано із широкомасштабним вторгненням росії в Україну. Загальна сума витрат скоротилася майже на 1 млн. грн. В 2021 р. та у 2023 р. спостерігається дефіцит бюджету Головного управління, відповідно він становив 1,1 млн. грн. та 9,6 млн. грн, лише 2022 р. відмічений профіцитом у сумі майже 8,4 млн. грн.

З 2022 р. зростають видатки бюджету Головного управління на економічну діяльність (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Видатки бюджету (кошторису) за економічною діяльністю Головного управління Держпродспоживслужби в Рівненській області

2.2. Аналіз стану державного контролю та нагляду в сфері безпеки харчових продуктів в Рівненській області

Державний контроль в сфері безпеки харчових продуктів проводиться фахівцями управління безпеки харчових продуктів та ветеринарної медицини в регіоні здійснюється в декількох напрямках і передбачає організацію ветеринарно-санітарного контролю і нагляду за дотриманням вимог Законів України «Про ветеринарну медицину» [14] та «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів» [63]. Зокрема, впродовж трьох останніх років в цілому було проведено понад 3600 позапланових заходів (рис. 2.3), складено понад 300 приписів, притягнуто до адміністративної відповідальності 101 фізичних та юридичних осіб на суму майже 850 тис. грн. (рис. 2.4).

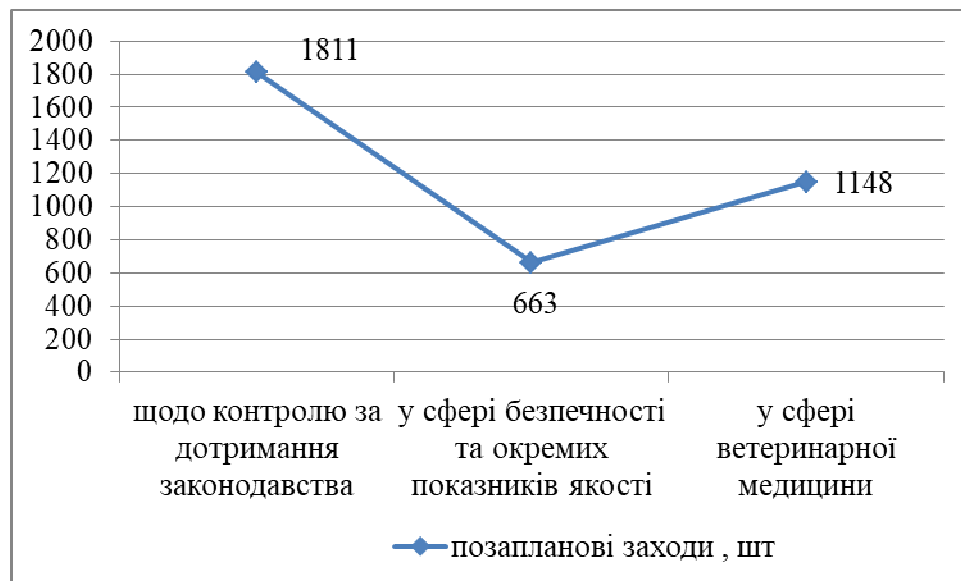

Рис. 2.3. Показники державного контролю у сфері безпеки харчових продуктів, ветеринарії за 2021-2023 рр.

Варто зазначити, що найменша кількість приписів складається у сфері ветеринарної медицини, щодо кількості притягнутих до адмінвідповідальності, то їх найнижче значення у сфері безпеки харчових продуктів та окремих показників якості, а саме 15 фізичних та юридичних осіб.

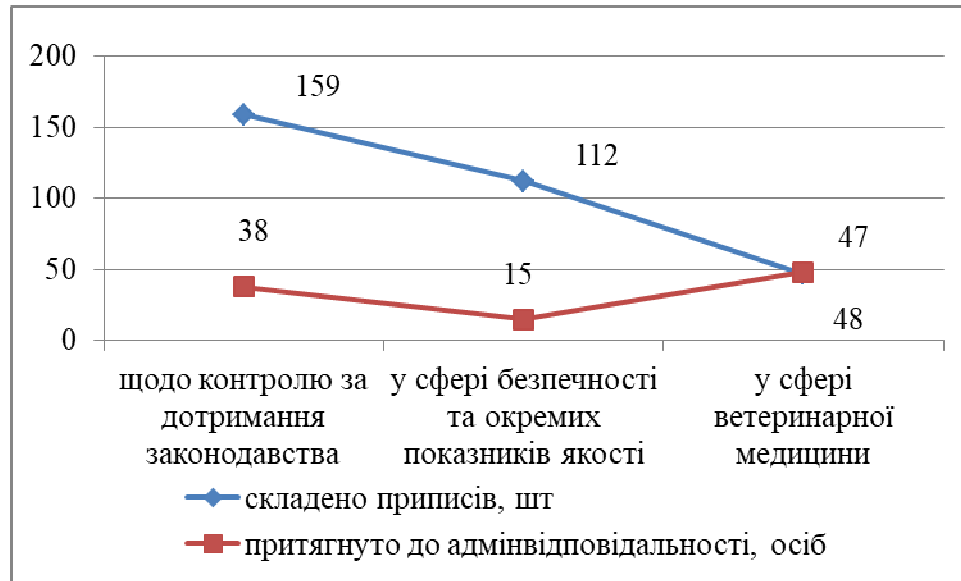

Рис. 2.4. Кількість складених приписів та притягнутих до адміністративної відповідальності фізичних та юридичних осіб за 2021-2023 рр.

Проведена оцінка основних показників дає можливість встановити тенденції їх розвитку, а саме варіювання кількості позапланових заходів та складених приписів, зменшення чисельності притягнутих до адмінвідповідальності осіб та операторів ринку (таблиця 2.4).

У 2021 р. було проведено 879 позапланових заходів державного контролю за дотриманням законодавства у сферах безпечності, окремих показників якості харчових продуктів та ветеринарної медицини, в результаті чого інспектори Держпродспоживслужби склали 131 припис та притягнули до адмінвідповідальності 33 чол. Сума накладених штрафів становила майже 329,5 тис. грн. Щодо сфери безпечності і окремих показників якості харчових продуктів: проведено 448 заходів, видано 92 приписи, притягнуто 10 операторів ринку на суму 324 тис. грн. Крім того, було прийнято 2 рішення про тимчасове припинення вироблення та збуту харчової продукції, вага якої становила понад 230 тис. кг. У сфері ветеринарної медицини дані показники відповідно мають такі значення: 431, 39, 23 та 5 491 грн.

Таблиця 2.4

Основні показники державного контролю та нагляду у сфері безпеки харчових продуктів Головного управління Держпродспоживслужби

Показники	Роки		
	2021	2022	2023
<i>державний контроль щодо дотримання законодавства у сферах безпеки, окремих показників якості харчових продуктів та ветеринарної медицини</i>			
Позапланові заходи, шт	879	339	593
Складено приписів, шт	131	12	16
Притягнуто до адміністративної відповідальності, осіб	33	3	2
Сума, грн.	329491	33078	60300
<i>державний контроль у сфері безпеки, окремих показників якості харчових продуктів</i>			
Позапланові заходи, шт	448	108	107
Складено приписів, шт	92	8	12
Притягнуто до адміністративної відповідальності, суб'єктів	10	1	4
Сума, грн	324000	32500	62255
<i>державний контроль у сфері безпеки ветеринарної медицини</i>			
Позапланові заходи, шт	431	231	486
Складено приписів, шт	39	4	4
Притягнуто до адміністративної відповідальності, осіб	23	21	4
Сума, грн.	5491	578	1955

*Джерело: складено автором на основі [8]

У 2022 р. кількість позапланових заходів державного контролю щодо дотримання законодавства у сферах безпеки, окремих показників якості харчових продуктів та ветеринарної медицини становила 339; у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів – 108; у сфері ветеринарної медицини – 231. Чисельність притягнутих до відповідальності становить відповідно: 3; 1; 21. Сума штрафних санкцій сягає понад 418 тис. грн. За цей же період звернулися до Головного управління 40 осіб, з яких 32

– з питань безпечності харчових продуктів, 8 – з питань ветеринарної медицини.

Впродовж 2023 р. спеціалістами проведено 593 позапланових заходів державного контролю: за дотриманням законодавства у сферах безпечності, окремих показників якості харчових продуктів – 107, у напряму ветеринарної медицини – 486. Результати цих заходів такі: зроблено 16 приписів, з яких 12 – у сфері безпечності, окремих показників якості харчових продуктів, 4 – по ветеринарній медицині. До адмінвідповідальності у сфері безпечності харчових продуктів притягнули 2 чол., сума штрафів складає понад 60 тис. грн.; у ветеринарній медицині – 4 чол. на суму майже 2 тис. грн.

Протягом 2023 року спеціалістами районних та міського управлінь видано 654 міжнародних сертифікати, надійшло коштів за видачу міжнародних сертифікатів 50625 грн. Утилізовано на спеціалізованих підприємствах нашої області 275,17 та інших областей 1158,24 тонн непридатних до споживання харчових продуктів та відходів, що утворилися при виробництві харчових продуктів.

За 2021-2023 роки було видано 18726 документів дозвільного характеру суб'єктам господарювання та майже 33500 – для фізичних осіб. Відповідно до Закону України «Про ветеринарну медицину» [11] в 2021 р. видано 6 експлуатаційних дозволів, з них: 5 – суб'єктам господарювання та 1 – для фізичних осіб. Згідно із Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [63] видано 22 експлуатаційних дозволи, з яких: 14 – суб'єктам господарювання, 8 – для фізичних осіб. В наступному р. ситуація із видачею експлуатаційних дозволів така: суб'єктам господарювання було видано 20 дозвільних документів, зокрема 15 – відповідно до ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [63]; фізичним особам видано 6 дозволів. В 2023 р. кількість дозвільних документів, виданих Головним управлінням становило 29, з яких 20 – на харчові продукти тваринного

походження, 7 – з переробки неїстівних продуктів тваринного походження, 2 – на виробництво кормів (рис. 2.5).

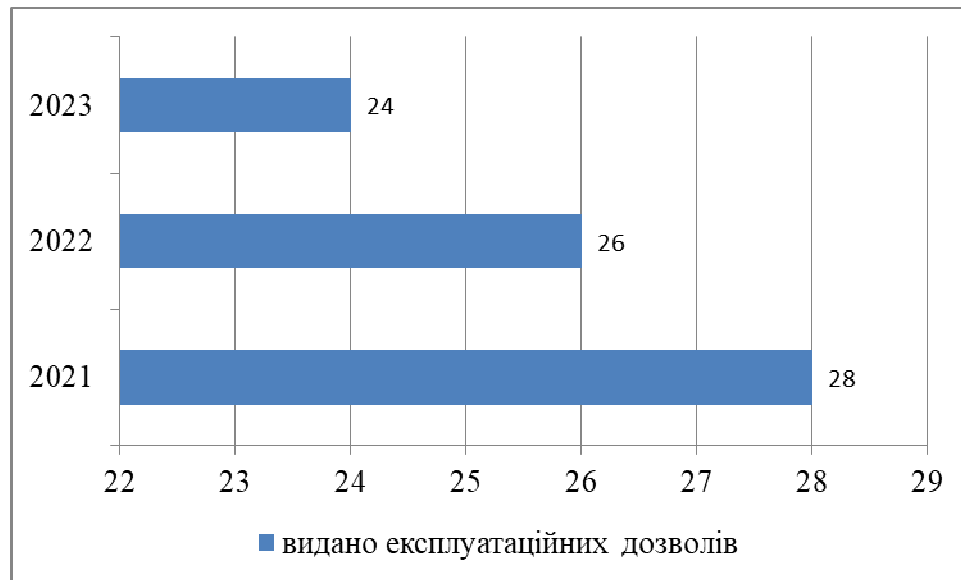

Рис. 2.5. Видача експлуатаційних дозволів державними інспекторами, державними ветеринарними інспекторами Головного управління Держпродспоживслужби в Рівненській області впродовж 2021-2023 рр.

Здійснюючи свої повноваження інспектори ветеринарної медицини Головного управління проводять обстеження різних об'єктів, підконтрольних держветмедицині (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка обстежень в сфері ветеринарної медицини у Рівненській області

Показники	Роки		
	2021	2022	2023
Господарств різних форм власності	390	226	284
Забійних, м'ясопереробних підприємств	33	9	14
Холодокомбінатів	18	2	6
Інших об'єктів	448	102	179
Всього	889	339	483
Піддано штрафу, осіб	33	3	14
Сума штрафу, грн.	329491	33078	139784
Заслухано на ДНПК	94	50	62
Зроблено письмових попереджень	1321	22	12
Накладено штрафів головними держінспекторами ветмедицини	10	3	6

*Джерело: складено автором за [8].

Найбільшу кількість перевірок проведено у Рівненському, Дубенському районах. Безпосередньо за 2021-2023 рр. обстежено 900 господарств різних форм власності, причому найбільше в 2021 р. – 43% від загальної кількості. Менше обстежень було у 2022 р., а саме 226, лише на 18 більше у 2023 р. Також перевірки не обійшли і забійних та м'ясопереробних підприємств. Відповідно лівова частка перевірок була здійснена у 2021 р., а саме 33. В наступні періоди їх кількість була незначною, зокрема в 2022 р. – лише 3, в 2023 р. – на 11 більше. Всього за визначений період було обстежено 1711 підконтрольних об'єктів. Результатом перевірок стало накладання штрафів на 50 осіб, серед яких у 2021 р. – на 33 особи, 14 – в 2023 р. і всього 3 особи – у 2022 р. Загальна сума штрафів склала понад 500 тис. грн., при цьому 66% від даної суми було зібрано саме у довоєнний 2021 р. На засіданнях Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії впродовж 2021-2023 рр. було заслухано 206 ситуацій. Також кількість зроблених письмових попереджень становила аж 1355, крім того 97% з них надані у 2021 р. Головними держінспекторами ветеринарної медицини накладено штрафів на 19 осіб.

В 2021 р. було проведено понад 500 тис. ветеринарно-санітарних експертиз (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Ветеринарно-санітарна експертиза харчових продуктів за 2021 р.

Понад 218 тисяч експертиз, що становить майже 50% – це експертизи готових харчових продуктів промислового виготовлення. На другому місці – експертиза овочів та фруктів: понад 98 тисяч відібраних зразків. 12,2% експертиз було проведено для молочної продукції, 5,5% – для риби та рибопродуктів. Найменше експерти оцінювали м'ясо ВРХ, лише 0,01%.

В 2023 р. на майже 80,5 тис. експертиз було проведено менше. Проте у відсотковому співвідношенні напрямків санітарно-ветеринарної експертизи мало що змінилося. Дещо збільшилося відсоток експертиз, проведених для готових харчових продуктів промислового виготовлення до 54,9%, кількість відібраних для експертизи овочів та фруктів зменшилася на 3,5%. Зменшення спостерігається і щодо експертизи молока і молокопродуктів, а саме, 5% (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Ветеринарно-санітарна експертиза харчових продуктів за 2023 р.

В 2021 р. фахівці Головного управління державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства розглянули 272 заяви, які стосувалися видачі дозволів на викиди, при цьому було видано 258 рішень. Як зазначено у звіті начальника Головного управління Держпродспоживслужби в Рівненській області: «zareєстровано 30 звернень

на отримання санітарного паспорту на склади пестицидів, за результатами розгляду яких видано 30 дозволів (санітарних паспортів). Разом з тим, видано 14 санітарних паспортів на транспорт для перевезення пестицидів та агрохімікатів. Видано 40 дозволів (санітарних паспортів) на роботу з джерелами іонізуючого випромінювання. Погоджено 16 документів щодо поводження з відходами. Розглянуто 117 матеріалів містобудівної документації» [8].

В 2023 р. завдяки розгляду скарг та звернень жителів Рівненщини провели 37 інструментальних замірів звуку та звукового тиску. При цьому в 6 з них, а це 16,2% від загальної кількості виявлено перебільшення норм. Проведено дослідження 30 проб атмосферного повітря та повітря у закритих приміщеннях щодо вмісту таких речовин як аміак, сірководень. В результаті виявлено перевищення у 1 пробі (аміак), що становить 3,3%. Відібрано 15 проб атмосферного повітря та повітря закритих приміщень на вміст фенолу, перевищення встановлено у 1 пробі (фенол), що становить 6,7%. Проведені дослідження атмосферного повітря на вміст пилу, сажі, ангідриду сірчастого та азоту діоксиду, а також на вміст толуолу, бензолу, ксилолу не виявили перевищень вмісту даних речовин. «На контролі Держпродспоживслужби Рівненщини знаходиться 787 об'єктів водопостачання, із них 523 централізованого та 264 децентралізованого водопостачання. Нагляд за вказаними об'єктами проводився у формі моніторингів та комплексних комісійних обстежень. У 2023 році проведено обстежень 479 об'єктів централізованого та 424 нецентралізованого водопостачання. Недоліки виявлені на 281 об'єкті, із них на 138 – централізованого та 143 – нецентралізованого водопостачання» [8].

2.3. Оцінка результативності державного регулювання в сфері захисту прав споживачів

В теперішній час захист споживчих прав громадян є вагомим завданням держави та складовою її соціально-економічного розвитку. Споживач є важливим елементом в ланцюжку економічних і ринкових відносин. Держава виступає регулятором відносин між виробником продукції та споживачем у разі виникнення протиріччя.

З моменту створення незалежної України практично лишився старий підхід у функціонуванні системи захисту споживчих прав громадян, оскільки в споживчій політиці перевага надавалася контрольно-наглядовому спрямуванню держави для фіксування наявного стану порушень споживчих прав на внутрішньому ринку. Запровадження на ринку конкурентних відносин в незалежній Україні призвело до потреби створення ефективних інструментів споживчого захисту громадян країни. Для подальшого використання їх необхідно розробити відповідні нормативно-правові документи, які регулюватимуть відносини у напрямку захисту інтересів споживачів, а також інституційних інструментів [26].

В нашій країні ст. 42 Конституції України визначає, що реалізуючи державну політику органи влади забезпечують захист споживчих прав, моніторять якість та безпеку товарів, мотивують роботу громадського сектору [24].

Одним з вагомих напрямків споживчої політики є задоволення права громадян-споживачів у вільному доступі до інформації щодо якості товарів і послуг. При цьому, першочерговим завданням даної політики виступає захист прав споживачів щодо отримання повної та достовірної інформації про продукцію. В Законі України «Про захист прав споживачів» зазначено, що виробники повинні надавати всі необхідні, актуальні, точні дані щодо товарів, які вони виробляють для забезпечення реалізації права споживачів на здійснення правильного вибору [9]. Відповідно покупці мають право

вимагати від суб'єктів господарювання якісної продукції, яка вироблена відповідно до вимог, встановлених в законодавчих актах, визначених у стандартах, регламентах. Така продукція повинна мати відповідні показники споживчої якості і безпеки [9].

Основними проблемами українського споживчого ринку за версією Заїки Ю.О. є наявність на ринку продукції як українського виробництва, так і імпортової, виробленої в інших країнах; відсутність узгодженості в роботі владних контролюючих структур та інформації, яка б давала можливість споживачу ознайомитися із діяльністю даних органів; неналежна нормативна база в напрямку споживчого захисту; відсутність поінформованості населення про різні шахрайські схеми, недобросовісних виробників, що в свою чергу призводить до купівлі неякісних, підроблених, фальсифікованих товарів. Це передбачає посилення державного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання, а також захисту прав та інтересів громадян [18].

Відсутність цілісної та ефективної системи державного регулювання створює реальні конкурентні переваги для недобросовісного бізнесу. Як наслідок, внутрішній та споживчий ринок створює значні ризики та небезпеки для громадян, права яких масово та грубо порушуються. Багато суб'єктів господарювання фактично знижують свою конкурентоспроможність як усередині країни, так і на ширшому споживчому ринку з Європейським Союзом. Поширення та зростання неякісної та небезпечної продукції на внутрішньому споживчому ринку викликає серйозне занепокоєння, загрожує здоров'ю споживачів та безпеці всього населення. Для забезпечення належного та ефективного захисту споживчих прав важливо гарантувати виробництво та продаж високоякісних товарів, а також підтримувати належне виконання робіт та надання якісних послуг, Завдяки пріоритетності прав споживачів у взаємодії суб'єктів підприємницької діяльності, постачальників послуг і продавців у межах поточного споживчого ринку досягається якісне врегулювання існуючого

порядку щодо законної діяльності цих суб'єктів господарювання. Забезпечення державного захисту прав споживачів покладається на уповноважений орган державної влади разом з його територіальними управліннями та відділами. В умовах нестабільності, спричиненої пандемією, військовою агресією Росії проти України та економічною кризою, ця основа залишається надзвичайно важливою. Питання щодо захисту прав споживачів набули особливого значення у світлі законодавства у досліджуваній сфері, що відповідає нормам ЄС. Ця підвищена увага до захисту споживачів також пов'язана зі швидким розвитком цифрових технологій, оскільки товари та послуги все частіше продаються через мережу «Інтернет».

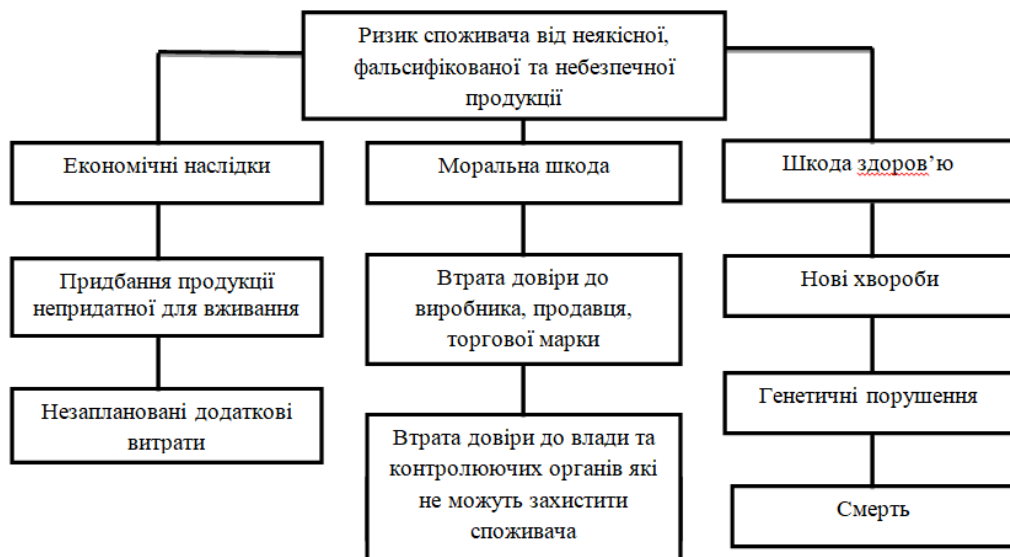

Рис. 2.8. Ризик споживача від неякісної, фальсифікованої та небезпечної продукції

Одним із ключових принципів ринкової економіки в демократичній державі є прагнення виділяти пріоритети, пов'язані не тільки з інтересами окремих підприємств, а й споживачів зокрема. Цей принцип вимагає посилення їх правового захисту, встановлення ефективного контролю за якістю й безпекою продукції, удосконалення законодавства, спрямованого на захист прав споживачів. Викликає занепокоєння відсутність цілісної системи державного нагляду в цій сфері. Проблемним у цій сфері є поява

конкурентних переваг для підприємницьких структур, які провадять неетичне господарювання на ринку товарів та послуг. Для захисту споживчих прав розроблений та запроваджений відповідний механізм, представлений на рис. 2.9.

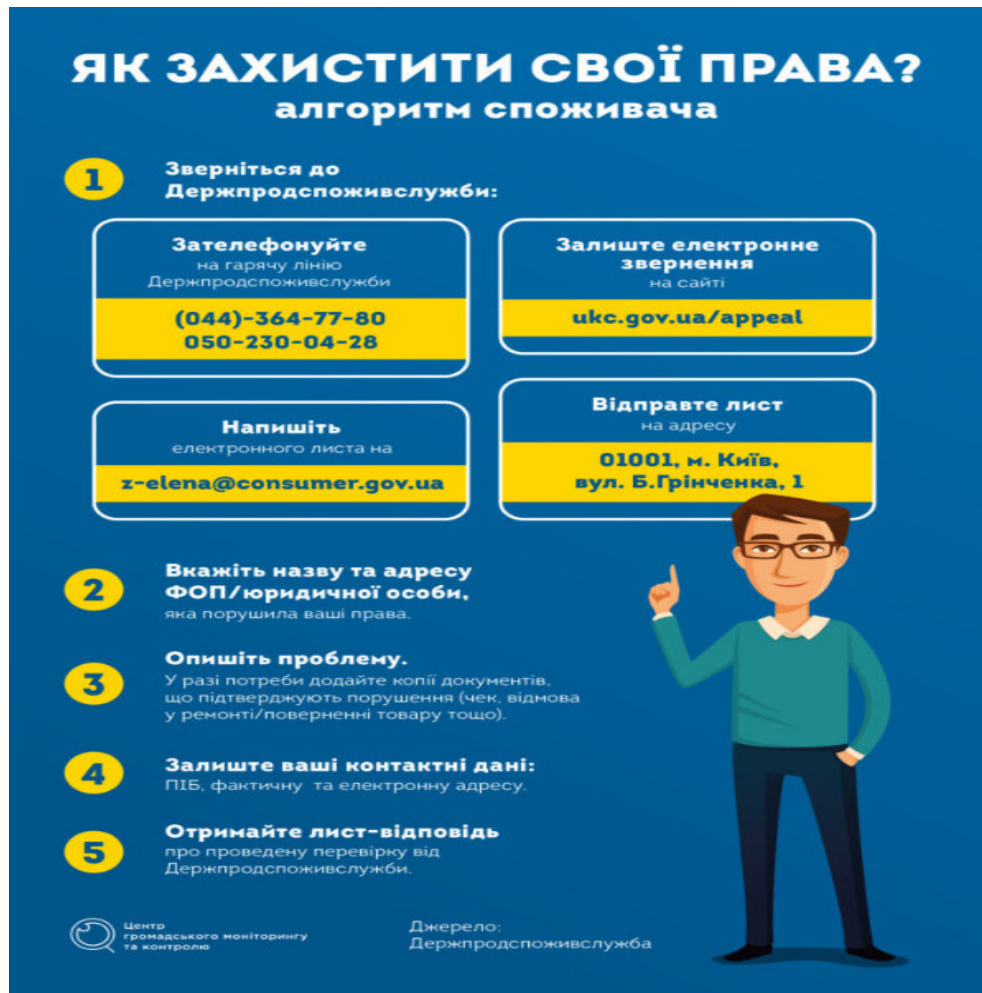

Рис. 2.9. Механізм захисту споживчих прав

Важливим моментом в системі захисту споживачів відіграють звернення громадян відповідно до Законів України «Про звернення громадян» [20] та «Про захист прав споживачів» [25], які регулюють взаємовідносини між громадянами-споживачами та господарюючими суб'єктами, які надають послуг/виконують певні роботи. Цими законодавчими актами встановлені відповідні права громадян-споживачів. Крім того, законодавством встановлено механізм захисту споживчих прав,

основи для реалізації державної політики у сфері захисту споживачів, порядок надання та розгляду звернень, скарг та претензій. Споживачі мають право звернутися в уповноважений орган, а саме Головне управління Держпродспоживслужби в Рівненській області із відповідною заявою, скаргою, у разі порушення їх прав або з пропозицією в усній або письмовій формі.

За досліджуваний період надійшло понад 1350 звернень до Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка звернень до Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області

Показники	Роки		
	2021	2022	2023
Надійшло звернень	402	458	507
В тому числі:			
Безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	32	40	60
Діяльність посадових і службових осіб	1	1	2
Екологія та забруднення навколишнього середовища, санітарний стан	74	99	123
Захист прав споживачів	256	280	283
Захист рослин та <u>фітосанітарія</u>	3	3	4
Питання цін	35	33	32
Інші	1	2	5

*Джерело: [8].

Причому, спостерігається тенденція щорічного росту даного показника, хоча і незначно. Так, в 2022 р. до управління надійшло на 56 звернень більше попереднього року, а в наступному 2023 р. – ще на 49. Найбільше звернень було щодо захисту прав споживачів, а саме 819, з питань екології та забруднення навколишнього середовища отримано

майже 300 звернень, 132 – щодо безпечності харчових продуктів та ветеринарії, 100 – щодо цін на продукцію. Варто зауважити, що практично по всіх показниках прослідковується збільшення щорічних значень (рис. 2.10).

Рис. 2.10. Тематика звернень громадян до Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області

Крім того, слід констатувати зменшення кількості звернень, що були подані на особистому прийомі впродовж досліджуваного періоду (таблиця 2.7). Це спричинено роботою контакт-центрів, які функціонують в Держпродспоживслужбі України та завдяки «гарячій лінії» Рівненської обласної державної адміністрації, «Урядовій гарячій лінії», де вирішуються питання захисту прав споживачів. Також функціонує 6 консультаційних центрів, де надають первинну консультацію.

Таблиця 2.7

Порівняльний аналіз звернення споживачів впродовж 2021-2023 рр.

Показники	Кількість надходження звернень, шт.		
	2021	2022	2023
Одержано заяв і скарг	402	457	507
Одержано пропозицій	0	1	0
На особистому прийомі	96	153	98
З урядової "гарячої лінії" та з "гарячих ліній" ОДА	31	62	83

*Джерело: [8].

Через урядову «гарячу лінію» відбувається взаємодія центральних органів виконавчої влади, а саме уряду з споживачами. Це допомагає швидко вирішувати ті питання та проблеми, з якими звертаються громадяни. Також таким чином, вдається покращувати діяльність органів виконавчої влади, оскільки враховується громадська думка. Звернення надходять через телефонний та електронний зв'язок, а потім передаються органам виконавчої влади, до повноважень яких входить вирішення даних проблем та надання відповідних роз'яснень. Дані контакт-центри забезпечують ефективну реакцію на звернення та скарги з питань захисту споживчих прав.

Задля поліпшення правових знань громадян-споживачів Головного управління Держпродспоживслужби в Рівненській області проводить інформаційну діяльність, де надає максимум інформації, яка допоможе їх захистити свої права. Так, лише впродовж 2023 р. було проведено понад 200 усних консультацій за номерами телефонів та на особистому прийомі громадян, розроблено друковані інформаційні матеріали, опубліковано 35 праць у ЗМІ, проведено понад 20 виступів у медіа. Фахівці Головного управління беруть участь у круглих столах, семінарах, брифінгах.

Кількість особистих звернень у відсотковому співвідношенні від загальної кількості звернень становить 19-33%, що є свідченням ефективної роботи створених контакт-центрів.

В результаті розгляду звернень споживачів з питань неякісної придбаної продукції/неналежного надання послуг фахівцями Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області було повернуто коштів на суму понад 132,5 тис. грн.

Спеціалістами Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області у 2021 р. було проведено 178 перевірок суб'єктів господарювання різних форм власності, з яких 59 – планові та 119 – позапланові. А саме:

- в галузі торгівлі, робіт та послуг – 107, з яких: 3 планових заходів контролю та 69 позапланових щодо збуту непродовольчої продукції;
- в сфері надання послуг – 25 позапланових;
- в сфері збуту продовольчої продукції – 10 позапланових заходів контролю.

В 2022 р. кількість планових та позапланових заходів контролю щодо перевірки суб'єктів господарювання різних форм власності становила 21, з яких: 12 – планових, 9 – позапланових. Зокрема:

- в галузі торгівлі, робіт та послуг – 12, які стосувалися: збуту непродовольчої продукції – 3 планові та 8 позапланові;
- в сфері надання послуг – 1 позаплановий захід.

В ході проведених заходів контролю виявлено порушення вимог українського законодавства щодо захисту споживчих прав, результатом чого стало притягнення посадових осіб до адміністративної відповідальності, зокрема у 2021 р. – 26 посадових осіб, сума штрафу становила 4,19 тис. грн.: у 2022 р. – 8 посадових осіб на суму 1,6 тис. грн.

При цьому 14 суб'єктів господарювання отримали штрафні санкції на суму 12,13 тис. грн. Щодо ринкового і метрологічного контролю, то

здійснено 40 перевірок дотримання вимог законодавства, яке регулює порядок державного ринкового нагляду збуту товарів, 30 перевірок, які стосувалися виконання рішень про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів, 10 позапланові перевірки ланцюжка постачання продукції.

Одним з напрямків роботи Головного управління є нагляд та контроль за дотриманням законодавства у сфері реклами. Так, за досліджуваний період виявлено 290 порушників, яких оштрафовано на суму 375,2 тис. грн. (рис. 2.11-2.13).

Рис. 2.11. Порушення, виявлені під час перевірок Головним управлінням Держпродспоживслужби у Рівненській області в сфері реклами у 2021 р.

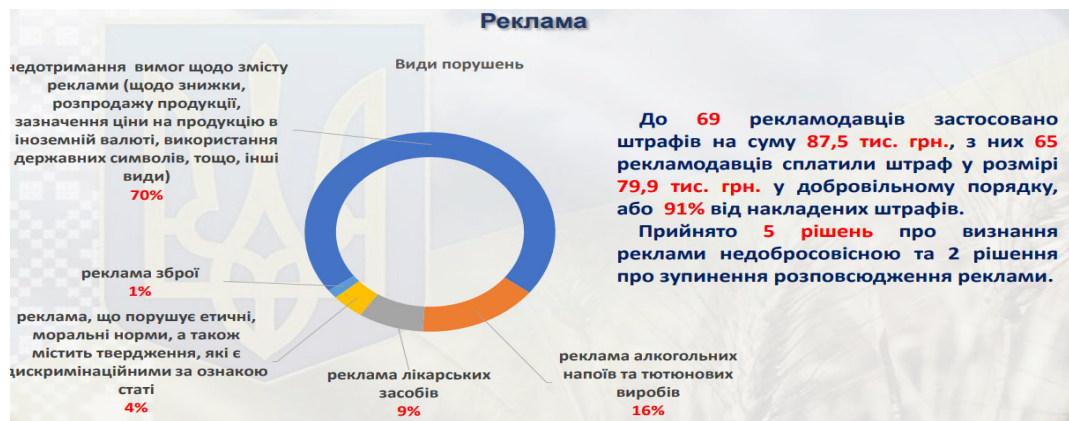

Рис. 2.12. Порушення, виявлені під час перевірок Головним управлінням Держпродспоживслужби у Рівненській області в сфері реклами у 2022 р.

Рис. 2.11. Порушення, виявлені під час перевірок Головним управлінням Держпродспоживслужби у Рівненській області в сфері реклами у 2023 р.

Висновки до 2 розділу.

Дослідження стану державного регулювання безпечності продукції та захисту прав споживачів дає змогу зробити такі висновки:

– В Україні питання безпеки харчової продукції та захисту споживачів не отримали належного європейського рівня, оскільки потрібно не тільки сформувати хороше правове поле, а й забезпечити якісну реалізацію відповідних нормативно-правових актів, впровадити стандарти якості Європейського Союзу щодо безпеки продукції харчування та захисту споживачів.

– За досліджуваний період скоротилися бюджетні видатки, спрямовані на забезпечення діяльності Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області, зокрема на 4 млн. грн. Загальна сума витрат установи скоротилася майже на 1 млн. грн. В 2021 р. та у 2023 р. спостерігається дефіцит бюджету Головного управління, відповідно він становив 1,1 млн. грн. та 9,6 млн. грн.

– Спеціалістами Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області впродовж трьох останніх років було проведено понад 3600 позапланових заходів, складено понад 300 приписів, притягнуто до адміністративної відповідальності 101 фізичних та юридичних осіб на суму майже 850 тис. грн. За 2021-2023 роки було видано 18726 документів дозвільного характеру суб'єктам господарювання та майже 33500 – для фізичних осіб.

– Здійснюючи свої повноваження інспектори ветеринарної медицини Головного управління проводять обстеження різних об'єктів, підконтрольних держветмедицині Найбільшу кількість перевірок проведено у Рівненському, Дубенському районах. Безпосередньо за 2021-2023 рр. обстежено 900 господарств різних форм власності, причому найбільше в 2021 р. – 43% від загальної кількості. Всього за визначений період було обстежено 1711 підконтрольних об'єктів. Результатом перевірок стало накладання штрафів на 50 осіб, серед яких у 2021 р. – на 33 особи, 14 – в 2023 р. і всього 3 особи – у 2022 р. Загальна сума штрафів склала понад 500 тис. грн., при цьому 66% від даної суми було зібрано саме у довоєнний 2021 р.

– Одним з вагомих напрямків споживчої політики є задоволення права громадян-споживачів у вільному доступі до інформації щодо якості товарів і послуг. При цьому, першочерговим завданням даної політики виступає захист прав споживачів щодо отримання повної та достовірної інформації про продукцію. За досліджуваний період надійшло понад 1350 звернень до Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області. Причому, спостерігається тенденція щорічного росту даного показника, хоча і незначно. Крім того, слід констатувати зменшення кількості звернень, що були подані на особистому прийомі впродовж досліджуваного періоду. Це спричинено роботою контакт-центрів, які функціонують в Держпродспоживслужбі України та завдяки «гарячій лінії» Рівненської обласної державної адміністрації, «Урядовій гарячій

лінії», де вирішуються питання захисту прав споживачів. Також функціонує 6 консультаційних центрів, де надають первинну консультацію.

– В результаті розгляду звернень споживачів з питань неякісної придбаної продукції/неналежного надання послуг фахівцями Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області було повернуто коштів на суму понад 132,5 тис. грн.

Одним з напрямків роботи Головного управління є нагляд та контроль за дотриманням законодавства у сфері реклами. Так, за досліджуваний період виявлено 290 порушників, яких оштрафовано на суму 375,2 тис. грн.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

3.1. Пріоритетні напрями державного регулювання у сфері безпеки харчових продуктів

В сучасному світі існують нормативи та стандарти у сфері безпеки харчових продуктів та вимоги, умови захисту споживачів. Як на національному, так і на міжнародному рівні контролюється їх дотримання, проте недостатня увага приділяється якості товарів та послуг, порушенню прав споживачів, причому зазвичай процес захисту прав споживачів та вирішення суперечок між виробником-продавцем-споживачем є складним та довготривалим. Крім того, недостатня обізнаність та бажання захищати свої споживчі права призводить до споживання неякісної та подекуди небезпечної для здоров'я продукції.

Саме тому, необхідно впроваджувати різні заходи, спрямовані на подолання вищенаведених проблем. Це стосується і сфери безпеки харчових продуктів, ветеринарної медицини, здоров'я та благополуччя тварин (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Пріоритетні напрямки у сфері безпеки харчових продуктів

Захід	Очікуваний результат впровадження
1	2
Боротьба з фальсифікацією харчових продуктів	Через жорсткі міри на рівні держави, досягнення якнайкращих показників у частині зменшення у продуктах сторонніх домішок, забруднення і цвілі. Кожний громадянин України має право на оригінальні харчові продукти, без жодної фальсифікації.
Безпечність харчування дітей у закладах освіти	Забезпечення дітей здоровим та безпечним харчуванням, особливо в умовах карантину.
Забезпечення гігієнічних вимог	Забезпечення та дотримання належного рівня гігієнічних вимог до харчових продуктів – запорука безпечних харчових продуктів, а відтак міцне здоров'я жителів країни.

Продовження табл. 3.1

Впровадження процесу аналізу ризиків	100% впровадження системи НАССР, задля зменшення ризиків, що викликані можливими проблемами з безпекою харчовою продукцією.
Поводження з неякісною та небезпечною продукцією тваринного походження	100% вилучення з обігу неякісної та небезпечної продукції тваринного походження, подальшої державної, ветеринарної, санітарної та товарної експертизи (використання, утилізації або знищення).
Врегулювання проблемних питань у сфері ветеринарної медицини	Зменшення кількості дозвільних документів. Скорочення строку їхньої видачі у 30 разів (з одного місяця до одного дня). Видача ветеринарних документів і рецептів в електронній формі.
Врегулювання проблемних питань щодо здоров'я та благополуччя тварин	Недопущення жорстокого поводження з тваринами; забезпечення умов життя тварин, які відповідають їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям; недопущення жорстоких методів умертвіння тварин та введення високої міри покарання за жорстоке поводження з тваринами.
Попередження розвитку протимікробної резистентності	Забезпечення раціонального використання протимікробних препаратів у медицині, ветеринарній медицині, харчовій промисловості відповідно до кращих світових та європейських практик.

*Джерело: систематизовані автором за [49, 53, 55, 56]

Одним з надзвичайно вагомих напрямків є проведення боротьби, пов'язаної із фальсифікуванням продовольчої продукції. Як відмічає Смоляр В. І.: «фальсифікація це процес надання даним продуктам типових характеристик при загальному погіршенні найбільш значимих властивостей харчової цінності, у тому числі безпечності» [73]. Тобто, сфальсифікований товар дуже схожий на справжній: однаковий смак та запах, але в ньому відсутні необхідної кількості білки, жири і вітаміни.

Фальсифікація продукції харчування не є новою, вона існувала ще понад 300 років тому в Західній Європі, проте впродовж XIX – початку XX ст., провели ряд важливих досліджень для того, щоб виявити фальсифіковану продукцію, зокрема розробили фізико-хімічні методи, сконструйовали потрібні прилади.

Громадська організація «Всеукраїнська асоціація захисту прав споживачів» зазначає, що наразі в країні існує біля 70% харчових товарів, які були сфальсифіковані за одним або кількома показниками. Лідером по підробкам і порушенням є кисломолочна продукція, сири, згущене молоко, сметана, кефір і також дитячі суміші. На другому місці соки, кондитерські вироби, крупи, алкогольні напої. Так є і ситуації, де молочний жир в продуктах замінено рослинним або тваринним жиром, при цьому важко встановити їх походження.

При цьому, наявні фактори, які впливають на значний рівень фальсифікації, серед них: еколого-економічні проблеми, потреба у гармонійному управлінні, зниження ефективності державної сертифікації, рівень відповідальності продавців за продукцію, яка є сфальсифіковану, яку вони реалізують.

На думку Цильвика О. відсутність відповідальності суб'єктів господарювання спричиняє погіршення якості продукції, що призводить до заподіяння шкоди здоров'ю споживачів: «нам везуть прострочені імпорتنі продукти, щоб, перебивши маркування, продати в Україні задешево. Це, в свою чергу, породило нову хвилю виробництва і підробки іноземних брендів...» [82]. Саме тому продовольча експертиза стала предметом інтересів не тільки певних лабораторій, наукових закладів, органів влади. Наразі дана проблема перебуває в центрі уваги ВООЗ, ФАО, ЮНЕП, ISO та ін. [84].

Україна теж досягла певних результатів щодо експертизи харчових продуктів на вміст сторонніх домішок, забруднень та цвілі. Відтак, в нашій державі створено систему захисту продукції від фальсифікації через унікальний цифровий код. Виробники продукції, які підключилися до неї мають можливість маркування товарів завдяки унікальному цифровому коду, в якому є вся інформація про товару. Система об'єднала в єдину базу інформацію про всі товари та надала доступ будь-якому користувачеві, який

встановить на свій гаджет додаток Only Original. Завдяки додатку покупець може сканувати товари безпосередньо в торгівельних закладах та відразу зможе побачити чи є даний товар оригінальним.

Основними напрямками боротьби з фальсифікацією продукції мають стати:

- рстворення нових / удосконалення існуючих способів харчової експертизи;
- утворення координаційного центру з метою збирання, аналізування та оприлюднення аналітичних досліджень, які одержані різними центрами і лабораторіями щодо якості харчової продукції ;
- разом із Міжнародними організаціями брати участь у створенні нових пристроїв, які б допомагали швидко і легко визначити сфальсифіковану продукцію;
- адаптувати українське законодавство до норм європейського законодавства, спрямованого на врегулювання якості харчової продукції;
- проведення технологічної експертизи харчової продукції, а саме відповідності наявним процесам виробництва, зберігання, транспортування та збуту харчової продукції відповідно до санітарно-гігієнічних вимог;
- заохочення добросовісної конкуренції приватних і державних лабораторій, зменшення ціни на такі дослідження.

Наступним важливим напрямом державного регулювання даної сфери є безпека харчування дітей в освітніх закладах. Саме тому, організувати якісне, здорове і безпечне шкільне харчування є основною метою співпраці органів державної виконавчої влади, учасників освітнього процесу, постачальників харчових продуктів і надання якісних послуг з влаштування харчування, територіальних громад та представників територіальних органів Держпродспоживслужби.

В Порядку організації харчування дітей у навчальних та оздоровчих закладах зазначено, що харчування в освітніх закладах повинно бути збалансованим, корисним і безпечним, в тому числі і під час дії певних обмежуючих факторів. Важливо щоб оцінювання процесу харчування відбувалося і щодо смакових характеристик продуктів харчування, так і зовнішнього вигляду страв [57].

Забезпечення гігієнічних умов являється не менш важливим напрямом державного регулювання у сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Основною вимогою Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» є забезпечення умов, при яких дотримкується гігієна споруд, зайнятих під виробництво продукції харчування, її пакування та зберігання [43]. При цьому, конструкції та план приміщення має надавати змогу дотримання відповідного рівня гігієнічних вимог до продукції харчування, включаючи усунення бруду при виробництві харчових продуктів, дотримання вимог, встановлених в нормативних документах, які стосуються не тільки безпеки, але й «стін, підлоги, стелі, вікон, всіх поверхонь, робочого обладнання тощо» [51, 52].

Четвертим пріоритетним завданням є запровадження механізму управління ризиків, їх аналізу який відповідає: «принципам НАССР, попередніх програм-передумов: GMP (належна практика виробництва), GHP (належна практика щодо гігієни), SOP (стандартні операційні процедури), SSOP (набір стандартних санітарних процедур), системи ідентифікації небезпечних чинників, моніторингу в критичних контрольних точках» [50].

В книзі з НАССР відмічено, що: «система аналізу небезпек і критичних точок контролю забезпечує контроль на всіх етапах виробництва харчових продуктів, у будь-якій точці процесу виробництва, зберігання та реалізації продукції, де можуть виникнути небезпечні ситуації. При цьому особлива увага направлена на критичні точки контролю, в яких всі види ризиків, пов'язані з використанням харчових продуктів можуть бути попереджені,

усунені або знижені до припустимих рівнів в наслідок цілеспрямованих заходів контролю» [23]. Для запровадження системи НАССР необхідно її впровадити не тільки по відношенню до виробників товарів, але й до суб'єктів господарювання, які постачають сировину, матеріали та комплектуючі і здійснюють торгівельну діяльність на споживчому ринку. Дана система спрямована на те щоб мінімізувати харчові ризики [62].

Наступний напрям державного регулювання в даній сфері це поводження з неякісними і небезпечними товарами, які мають тваринне походження. Відповідно таку продукцію необхідно зняти з реалізації, оскільки її продавати категорично заборонено. При цьому та продукція, яка вилучена з реалізації підлягає державній експертизі для встановлення відповідності ветеринарним і санітарним нормам [48]. Також продукція, яка не пройшла її підлягає переробці чи буде спрямована тваринам для харчування. При цьому, ветеринарна служба повинна погодити суб'єктам господарювання такі дії. Якщо ж ні – то суб'єкти господарювання повинні утилізувати продукцію, заключивши відповідний договір із спеціалізованими установами [44]. Вартість даного процесу оплачує виробник такої продукції, після проведення якого отримує відповідний документ, що свідчить про її утилізацію. Його в кінцевому підсумку має бути передано в Держпродспоживслужбу, якп контролює вилучення товарів [41].

Шостий пріоритетний напрямок: державне регулювання проблем у сфері ветеринарної медицини. Закон України «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин» [54] регулює відповідні проблемні питання цієї сфери. Закон передбачив можливість отримання електронних ветеринарних документів та рецептів. При цьому мінімізовано кількість документів дозвільного характеру, зменшення тривалості їх отримання, а саме до одного дня. Поряд з цим, ветеринари ризикують не отримати певних препаратів в необхідній кількості [59]. На думку фахівців [60] без наявної фінансової вигоди іноземні виробники будуть відмовлятися від вкладання

коштів у створення в Україні власних виробництв. Окрім цього, вагомим постає проведення інспекції зарубіжних виробників кормових добавок і препаратів ветеринарної медицини, що в свою чергу призведе до відмови їх працювати в Україні не тільки через можливі зловживання в процесі інспектування, а й підвищення цін на їх продукцію [60]. Тому щоб уникнути негативних наслідків законодавчий акт потребує доопрацювання.

Ще одним пріоритетом державного регулювання у сфері безпечності харчових продуктів є вирішення проблем, пов'язаних із здоров'ям і благополуччям тварин, на що спрямований Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [68].

Останній пріоритет діяльності органів державної влади у сфері безпечності харчових продуктів є попередження розвитку протимікробної резистентності. Уряд у 2019 р. затвердив «Національний план дій боротьби зі стійкістю до протимікробних препаратів» [70], що має забезпечити раціоналізацію у використанні протимікробних препаратів у сфері охорони здоров'я, ветеринарної медицини, харчової промисловості відповідно до кращих світових й європейських практик.

Через надмірне вживання антибіотиків, протигрибкових препаратів і інших протимікробних засобів організм виробляють «імунітет»: він змінюється і не реагує на ліки. Таким чином, утворюються нові модифіковані збудники інфекцій, вилікувати які стає практично неможливим ліками, що мають протимікробну дію. Через це в усьому світі помирають люди і тварини, саме тому ця проблема потребує нагального вирішення, оскільки загрожує не тільки тваринам, але і людству.

Основними чинниками, які спричинили таку ситуацію є: «самолікування (коли люди лікуються протимікробними препаратами, зокрема антибіотиками, коли їх не потребують) та використання антибіотиків у тваринництві. Тобто безвідповідальне та необґрунтоване використання таких ліків викликає розвиток стійкості мікроорганізмів до протимікробних

препаратів» [19]. Як приклад, дослідження ВООЗ засвідчило, що більшість споживачів лікують симптоми застуди та грипу антибіотиками, які не придатні для цього.

В Україні розроблені нормативно-правові акти, що врегульовують питання: контролю за купівлею антибіотиків у аптеках; обмеження використання протимікробних препаратів, які стимулюють ріст тварин, птиці та рослин; відповідність стандартам ЄС методів проведення лабораторних досліджень щодо стійкості до протимікробних засобів, моніторингу резистентності ВІЛ-інфекції/СНІД.

3.2. Заходи удосконалення державного регулювання захисту прав споживачів

Територіальними органами Держпродспоживслужби щороку проводяться заходи, спрямовані на інформування прав споживачів, проте, вони не є систематичними, а швидше фрагментарними. Саме тому організація правової просвітницької діяльності як профілактичного заходу для споживачів, а особливо через засоби масової інформації є надзвичайно актуальним в умовах сьогодення. Основна мета – проінформувати про основні вимоги споживчого законодавства, їх права у даній сфері, а також механізм їх реалізації. Доречним в цьому напрямку є оприлюднення діяльності органів місцевої влади у сфері захисту прав споживачів (таблиця 3.2).

На думку О.С. Твердохліба: «аспекти міжнародного досвіду щодо просвітництва та освіти споживачів, а також їх застосування в Україні, відіграють важливу роль у формуванні свідомих та обізнаних споживачів. Проведення інформаційних кампаній, використання різних медіа-платформ, залучення громадськості та розвиток освітніх програм допомагають забезпечити доступність інформації про права та захист споживачів. Україна

активно використовує ці практики, організовуючи різноманітні заходи та співпрацюючи з громадськими організаціями для забезпечення високого рівня обізнаності серед населення. Ці заходи сприяють підвищенню захисту прав споживачів та покращенню споживчої культури в країні» [79].

Таблиця 3.2

Напрями, передбачені в програмах навчання та надання інформації з питань захисту прав споживачів в Україні та згідно Декларації ООН

Напрями в Україні	Напрями у Декларації ООН
здоров'я, харчування, запобігання захворюванням, пов'язаним із харчовими продуктами, та фальсифікації харчових продуктів	право на безпеку
чинники ризику, пов'язані з продукцією	право на задоволення основних потреб
маркування продукції	право на вибір
способи отримання компенсацій за шкоду	право на споживчу освіту
інформація про міри та вагу, ціни, якість, умови кредитування та наявність основних предметів першої необхідності	право на достовірну інформацію
захист довкілля	право на чисте довкілля
ефективне використання матеріалів, енергії та води	право на відшкодування збитків, право

*Джерело: систематизовано автором за [79].

Отже, однією з рекомендацій в сфері державного регулювання захисту прав споживачів є систематичне проведення таких кампаній, особливо в хакладах освіти. Це дозволить проінформувати жителів областей, міст та громад про їх споживчі права.

Ще одним напрямом поліпшення регулювання захисту прав споживачів є удосконалення нормативно-правової бази в цій сфері. Причинами цього є різні фактори, зокрема: наявність великої кількості законодавчих актів, протиріччя та прогалини у правовому забезпеченні, незважаючи на наявність санкцій за порушення прав споживачів, вони є недієвими, пасивність змін, необхідних для того щоб оновити законодавчі акти, внести необхідні правки,

незнання споживачами своїх прав для їх споживчого захисту. Свідченням цього є той факт, що в Закон України «Про захист прав споживачів» внесено понад 40 змін впродовж терміну його дії, проте більшість з них невдалі. Так, в 2014 р. внесено зміни щодо: «звуження дії закону через виключення положень про регулювання відносин із набуття харчових товарів, якщо інше прямо не встановлено цим Законом» [28]. З 2014 р. і до цього часу жодних обмежень не зафіксовано.

На думку Бурлака О.С. важливо вивчати проблематику, пов'язану із особливостями законодавчого забезпечення споживчої сфери з врахуванням викликів сьогодення, запровадження диджіталізації, оцифрування інформації, оскільки це призводить до покращення державного регулювання досліджуваної галузі [3].

Конституція України визначає основи правових засад, які є вагомими для споживачів. Таким чином, відповідно до ст. 42 Конституції України, діяльність органів влади спрямована на захист законних інтересів громадян у сфері споживання товарів, а також проведення моніторингу якості та безпеки товарів, сприяє активізації громадського сектору [16]. Стаття 50 визначає, що всі громадяни володіють правом безпечного життєсередовища, довкілля, а також якщо їм завдана шкода – на її відшкодування. Окрім цього, надається право користуватися безперешкодно інформацією, що стосується стан навколишнього середовища, якісних характеристик товарів [12].

Закон України «Про захист прав споживачів» та інші нормативно-правові акти у сфері захисту прав споживачів визначають усі випадки, коли українець може бути споживачем: «особою, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати або замовити товари (роботи, послуги) для особистих побутових потреб». Споживач має право вимагати від продавця (виготівника, виконавця), щоб якість придбаного ним товару (виконаної роботи, наданої послуги) відповідала вимогам нормативних документів, умовам договору, а також інформації про товари (роботу,

послугу), яку надає продавець (виготівник, виконавець). Придбаний товар (робота, послуга) має бути якісний та безпечний для життя і здоров'я кожної людини» [28].

Цивільним кодексом України врегульовані договірні відносини, що можуть виникати між споживачем та продавцем (виробником) в процесі здійснення покупки, зокрема між виробником і споживачем продукції, в процесі придбання або ж обміну харчовими продуктами. Також він визначає права споживача якщо куплена ним продукція вичвилася неякісною, процедуру та терміни заміни неякісної продукції і ліквідацію дефектів [23].

Вцілому, проведений аналіз українського споживчого законодавства настановлює на висновок, що наявні законодавчі акти не в повній мірі враховують специфіку надання фінансових послуг споживачам в разі використанні інформаційно-телекомунікаційних технологій. Крім того, нормативно-правові документи органів державної влади, що регулюють ринки фінансових послуг, лише частково врегульовують процеси захисту прав споживачів в даній сфері. Зокрема, у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг» не враховано змін щодо захисту прав споживачів фінансових послуг з врахуванням цифровізації [15].

Як зазначає Бурлака О.С.: «серед об'єктів цифрової економіки, що не мають речової форми, важливу роль відіграють Інтернет-платформи, Інтернет-магазини тощо» [3]. Однак, в українському правовому полі відсутнє регулювання правовідносин, пов'язаних з відповідальністю за користування даних онлайн-ресурсів. Це потребує правового регулювання статусу Інтернет-магазинів як сайтів, оскільки на сьогодні Інтернет-магазин вважається цифровою платформою, де наявні для купівлі певні товари.

Закон України «Про електронну комерцію» є профільним в сфері врегулювання: «електронної комерції, визначаючи суб'єктами електронної комерції продавця товарів, робіт, послуг, покупця (замовника, споживача)

това рів, робіт, послуг, постачальника» [16]. Проте, в ньому відсутнє визначення понять «власник сайту» і «користувач сайту».

Як слушно зазначає І. Белова: «власник веб-сайту в зазначеній сфері визначається як користувач кваліфікованої електронної довірчої послуги з формування, перевірки та підтвердження чинності кваліфікованого сертифіката автентифікації веб-сайту; разом із тим у сфері електронної комерції один сайт може використовуватися кількома чи навіть багатьма особами (в тому числі учасниками одного чи кількох віртуальних підприємств)» [2].

Визначені недоліки такі як відсутність належної правової бази, недостатня активність впровадження міжнародних процедур з врахуванням українських реалій, найкращих зарубіжних практик; недостатність уваги з боку законодавства на захист споживчих прав населення, яке потребує отримання фінансових онлайн-послуг завдяки Інтернету [21].

Основною метою діяльності Міністерства цифрової трансформації [17; 18] є забезпечення цифровізації всіх сфер, в тому числі і отримання громадянами держави цифрових навичок, однак виконання поставленої мети є надзвичайно важкою місією через певні чинники, такі як: «віковий ценз, стан здоров'я, наявність відповідних засобів, здатність до засвоєння нової інформації тощо)» [28].

Погоджуємося із переконаннями Бурлаки О.С., що законодавчі акти, що регулюють споживчі відносини повинні містити право, надане Держпродспоживслужбі співпрацювати з провайдерами онлайн-послуг в напрямку встановлення обмежень у доступі підприємців до їхніх веб-сайтів, якщо будуть виявлені випадки проведення ними недобросовісної діяльності, що в результаті призвело до порушення законодавчих споживчих прав. «Також слід звільнити суб'єктів господарювання від обов'язку створювати обмінний фонд товарів, упровадити надання суб'єктами господарювання

документів, що підтверджують гарантійні зобов'язання, в електронній формі» [3].

Проведені дослідження дають змогу констатувати, що в Україні створення державних органів, які займаються захистом прав споживачів у післявоєнний період, має спиратися на формулювання відповідної програми, концепції, стратегії. Наявність важливих інституцій, впровадження відповідних засобів і методів, а також створення програм для здійснення достатньої всеохоплюючої політики – усе це має вирішальне значення. Це повинно охоплювати наступні основні напрямки: адаптація національних законів про захист прав споживачів до законодавства й практики ЄС, що передбачає кілька ключових дій: створення асоціацій із захисту прав споживачів, запровадження інституту уповноваженого щодо захисту споживчих інтересів людини і громадянина, оптимізацію механізмів досудового розгляду скарг та вирішення спорів. Крім того, необхідно посилити закони про захист прав споживачів, зокрема щодо вимог до фінансових та інших установ щодо розкриття інформації. Важливою є координація між державними контролюючими органами, які здійснюють нагляд за побутовим обслуговуванням, та іншими центральними органами виконавчої влади. Також, передбачається державне регулювання процедур оцінки відповідності щодо прав споживачів, сприяння механізмам компенсації на ринках фінансових послуг, виконання державних цільових програм підготовки фахівців з цих питань, поширення інформації серед громадськості через масові ЗМІ про послуги фінансових установ та потенційні ризики для споживачів [31].

Дана комплексна програма на найближчу перспективу має створити необхідні умови для ефективної реалізації державної споживчої політики, що зумовлена необхідністю врахувати наслідки воєнних дій в регіонах України, відповідного досвіду і наслідків світової кризи у фінансовій сфері української економіки. Це дозволить втілити ефективні механізми її захисту, в тому числі

забезпечить надійний захист споживчих прав. Отже, нормативно-правове регулювання зазнало певних змін, проте, система захисту споживачів фінансових послуг, яка існує наразі має змінитися з врахуванням світових тенденції розвитку даних процесів. Також нормативна база має розвинути врегулювання споживчих процесів в сторону діджиталізації відносин, які можуть виникати між органами державної влади та споживачами.

Пропонується на законодавчому рівні розробити та реалізувати Комплексну програму реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг на період 2024–2028 рр., яка буде містити основні важливі напрямки і завдання, що забезпечать реформування сфери захисту споживачів. Проте вона має врахувати обов'язково два аспекти: наслідки воєнних дій в Україні, а також світову фінансову кризу та те, як вона відобразиться на національній економіці. Програми має включати дії органів державної влади в сфері захисту споживачів у сфері фінансових послуг на таких рівнях як: окремий громадянин, суб'єкт господарювання, галузь, сектор економіки, національний, регіональний і глобальний рівні.

Передік законодавчих актів у сфері споживчої безпеки потрібно доповнити положенням, яке б врегульовувала питання щодо можливості звернення Держпродспоживслужби до провайдера інтернет-послуг з метою обмежити доступ до веб-сайтів тих суб'єктів господарювання, що ведуть недобросовісну підприємницьку діяльність і цим порушують споживче законодавство. Крім цього, важливим є звільнення господарюючих суб'єктів від зобов'язання мати обмінний фонд прожукції, ввести обов'язковість надання ними підтверджуючих документів щодо гарантійних зобов'язань в електронній формі.

3.3. Шляхи покращення державного впливу на сферу безпеки харчових продуктів та захисту споживачів

Нині на споживчому ринку України існує складне становище, пов'язане із наявністю значної кількості неякісної і фальсифікованої продукції. Це призводить до унеможливлення дотримання права громадян країни на якісні та безпечні товари, що негативно впливає на стан здоров'я та якість життя людей. В багатьох розвинених державах світу існує чималий досвід по реалізації державної політики та регулювання безпеки харчових продуктів та захисту споживачів.

Взагалі законодавча база в даній сфері в Україні достатньо велика та включає нормативно-правові документи, в яких врегульовані питання, пов'язані із компенсацією фізичної і матеріальної шкоди, завданої споживачам. Також до переліку входять: «закони про стандартизацію, сертифікацію та маркування; закони про недопущення обмежень конкуренції; закони, що регулюють питання посилення позицій споживачів у їх відносинах із виробниками, постачальниками та продавцями; закони, що стосуються заходів щодо підвищення рівня поінформованості споживачів; універсальні закони всебічного захисту споживача» [34].

Потрібно відмітити, що система безпеки харчових продуктів та захисту споживачів в Україні сформована, проте не є досконалою та не завжди відповідає вимогам сьогодення. Дана система не є цілісною, адже наявні багато невирішених проблематик, які стосуються посилення значення споживача в державі завдяки створенню умов для добросовісної конкуренції, формування сучасних поглядів щодо забезпечення якості і безпеки продукції та послуг, запровадження освітніх навчальних програм та інформаційної пропаганди в даній сфері, створення умов для отримання об'єктивної та достовірної інформації про товари і послуги.

Задля поліпшення ситуації в сфері безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів потрібно покращити адміністративно-правові процедури і способи в даній сфері щоб захистити ринкове середовище від неякісної та фальсифікованої продукції. Крім того, необхідним є вжиття заходів державними органами і громадськими організаціями по забороні допуску на споживчий ринок виробників, продукція яких не відповідає обов'язковим вимогам; не допускати виробництво і реалізацію неякісних та фальсифікованих товарів, послуг, які можуть бути небезпечними для життя і здоров'я споживачів.

Зважаючи на сучасні реалії, наведені заходи, реалізація яких необхідна якнайшвидше:

- розробити державну програму захисту прав споживачів;
- підвищити контроль якості продуктів на споживчому ринку (зокрема щодо якості палива).
- організація всеукраїнських семінарів, тематикою яких має стати споживча та продуктова безпека;
- розробка та оприлюднення методичних рекомендацій з питань споживчої та продовольчої безпеки;
- ініціювати роботу по отриманню від європейських урядових та неурядових організацій методичної і технічної допомоги під час реалізації даних програм [15].

Експерти вважають, що споживча реформа проходить непрозоро, слабо залучається громадський сектор. При цьому недотримуються положення Основного Закону країни, які визначають, що саме держава належить зобов'язання захищати інтереси споживачів, контролювати якість та безпечність товарів [18]. Таким чином державна влада в Україні створила необхідні умови для розвитку нечесної конкуренції, оскільки споживчий ринок швидко почав наповнюватися неякісними та небезпечними товарами.

Нині в Україні прослідковується 3 можливих варіанти розвитку сфери безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів:

– Ціленаправлена інформаційна і просвітницька робота компетентного органу. Суть її полягає в наступному: ЗМІ забезпечують оприлюднення споживчої інформації впродовж всього періоду розвитку ринкової економіки в Україні, особливо електронні. Вони здійснюють публікацію результатів діяльності з ринкового нагляду. Однак, ЗМІ необхідно мотивувати співпрацювати із органами державної влади і споживчими організаціями, оскільки саме так будуть створені засоби спротиву тим виробникам та реалізаторам, які хочуть вийти на ринок з небезпечною продукцією. ЗМІ опублікують інформацію про несумісність існуючим вимогам, що стане мотиватором для дотримання вимог. Наприклад: «можливими видами діяльності можуть бути семінари за участю журналістів, видавців, представників теле- та радіоканалів, а також посадовців державних наглядових організацій; заохочення споживчих організацій до проведення досліджень і надання інформації засобам масової інформації в рамках стратегії проведення різних споживчих кампаній» [22].

На думку Ісічко А.: «освіта споживачів має важливе значення для створення обізнаного та освіченого споживчого суспільства. Освіту споживачів треба розвивати та додавати до основних навчальних програм у початковій і середній школі, відповідно до керівних документів ООН, ЄС» [19].

Перевагами даного варіанту є юажання споживачами бути поінформованими про свої права, при цьому порівняльна оцінка проведення тестування дала достатньо високі результати. Найбільший інтерес викликають проблеми, пов'язані із якістю водних ресурсів, повітря, дорожнього покриття, банківських послуг, рекламною діяльністю, наданням інформаційно-комунікаційних, житлово-комунальних послуг. Споживачі значно зацікавлені у відстоювання власних інтересів, особливо позитивно це

відчувається у випадку активізації механізму реалізації державного регулювання споживчої сфери. Проте, наявність корупційних діянь, які наявні в країні призводить до погіршення контролю з боку держави за дотриманням якості продукції відповідно до встановленим вимогам [29].

Недоліками варіантами є: пасивність споживачів до захисту своїх прав, відстоювання власних інтересів, що обумовлено тим, що вони не знають як це робити, для чого; не вірять у справедливий судовий захист. Значна кількість людей не розуміє, що відсутність активної позиції у цьому питанні спричинить ситуацію, яка призведе до появи великої кількості низькоякісних товарів та послуг, які загрожуватимуть їх здоров'ю та життю.

– Концепція вільного ринку. Суть її в наступному: жорсткий контроль безпеки товарів, робіт та послуг задля уникнення негативного впливу на стан здоров'я та безпеку споживачів, тварин і рослин. При цьому, контроль якості носить вибірковий характер, не є систематичним, цілеспрямованим. В основному він здійснюється на замовлення суб'єктів господарювання, зайнятих виробленням харчових продуктів. Регулювання ринку здійснюється тим самим мотивуючи суб'єкти господарювання виробляти якісні, безпечні товари, придатні для їх подальшого використання і споживання. Також регулювання відбувається і через споживача, оскільки саме він обираючи той чи інший товар звертає увагу на якісні характеристики, користуючись інформацією виробників. Зважаючи на те, що суб'єкти господарювання, які зайняті виготовленням харчових продуктів не зацікавлені у отриманні скарг від покупців, тому є більш відповідальними [38].

Сильними сторонами даного варіанту є розвиток добросовісної конкуренції серед виробників, які будуть зацікавлені в якості продукції, які випускають і реалізують. Це стане мотиватором для поліпшення ситуації в сфері захисту прав та інтересів покупців, споживачів послуг, співвідношення

ціни і якості, оскільки тоді споживач, в процесі вибору буде схилитися саме до їх продукції.

Слабкими сторонами варіанту є те, що «риннок вільної конкуренції не повинен бути об'єктом ідеалізації. Хоча ринкові сили саморегулювання працюють тут з найбільшою ефективністю, вони не долають загальних проблем ринкової економіки. Існуючі ринкові системи досить далекі від абстрактної моделі досконалої конкуренції, і передбачається активна участь держави в регулюванні реальних ринкових процесів» [30].

– Роль громадського сектору: уряди, які визнають важливість делегування певних соціальних функцій громадським об'єднанням, повинні активно підтримувати їх активізацію, пропонуючи організаційну та певну фінансову допомогу, час від часу доручаючи реалізацію актуальних і значущих програм. Такий підхід дозволяє державі отримувати результати від численних суспільно важливих ініціатив на користь усієї споживчої спільноти. Зосередженість і підтримка споживчого руху з боку держави підвищує віру людей у свою безпеку на споживчому ринку, а також у прозорість і достовірність оцінок щодо якості та безпечності продукції. Зрештою, це сприяє постійному зверненню уваги різних спеціалістів до сфери споживання.

Перевагами варіанту є те, що організації та об'єднання громадського сектору беруть активну участь у захисті прав споживачів, проводять інформаційні та просвітницькі ініціативи, представляють інтереси споживачів у прийнятті суспільних рішень. Проте на практиці держава не дотримується взятих зобов'язань. Роль цих організацій є вирішальною, оскільки вони не лише ініціюють судові процеси щодо захисту прав споживачів, а й сприяють навчанню споживачів в Україні.

Варіант має потенційні недоліки, зокрема відсутність суттєвої підтримки з боку держави ініціатив споживчих неурядових організацій. Зрозуміло, що головним завданням, яке стоїть перед цими організаціями, є

привернення уваги органів виконавчої влади. Без державної підтримки споживчі організації борються з фінансовою нестабільністю, що, як наслідок, призводить до млявого або недосяжного виконання споживчих програм. Їм легше знайти порозуміння з великими комерційними організаціями, міжнародними фондами-донорами.

Кожен із запропонованих варіантів має свої позитивні і негативні моменти (таблиця 3.2). Проте, найбільш оптимальним наразі є роль громадського сектору, оскільки в країні є велика кількість неурядових споживчих організацій, які діють відповідно до норм ЗУ «Про захист прав споживачів».

Організація роботи Держпродспоживслужби України залишається недостатньо вивченою, а законодавча база – недосконалою, що ускладнює ефективну роботу цього центрального органу виконавчої влади, що впроваджує державну політику у сфері безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Для посилення національної стратегії забезпечення продовольчої безпеки України необхідно створити потужну та ефективну державну ветеринарну службу, здатну виконувати покладені на неї обов'язки щодо державного ветеринарно-санітарного нагляду. Це свідчить про те, що формування державної кадрової політики у сфері безпеки харчових продуктів і ветеринарії в Україні є одним із актуальних питань, які потребують вирішення як з наукової, так і з практичної позиції. Проте експертні дослідження виділяють ряд факторів, які перешкоджають ефективному функціонуванню органів державної ветеринарної служби в Україні.

Серед них: нестача фінансових ресурсів (понад 60%); брак потрібних повноважень (понад 50%); неузгодженість законодавства в сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (50%); провадження необґрунтованих змін в побудові системи органів державної влади в даній сфері (43%) [7].

Таблиця 3.2

Порівняння варіантів політики у сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів

Альтернативи	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Цілеспрямована інформаційна просвітницька робота органу	1. ЗМІ потрібно заохочувати до співпраці із споживчими організаціями та державними органами, створюючи тим самим потужні засоби протидії виробникам і дистриб'юторам, які потенційно здатні вивести на ринок небезпечну продукцію. Невідповідність чинним вимогам оприлюднять ЗМІ, а це слугуватиме стимулом для дотримання вимог. 2. Споживча освіта покликана озброїти учнів знаннями, повинна сприяти набуттю вмінь робити свій споживчий вибір, навчати діяти, коли порушуються споживчі права, допомагати їх життєвому та професійному самоствердженню	1. Низька активність громадян щодо обстоювання своїх інтересів, 2. Держспоживстандарт не надає подібної інформації на своєму веб-сайті, і лише в обмеженому обсязі – іншими засобами. Міністерство охорони здоров'я розповсюджує певну інформацію, пов'язану зі споживачами, щоб запобігати поширенню захворювань. Але цього недостатньо. Відомості для споживачів необхідно надавати у набагато більшому обсязі з використанням урядових або неурядових каналів
Концепція вільного ринку	1. Здорова конкуренція між компаніями, 2. Ринок регулює сам себе, стимулюючи виробника до кращих (а отже, якісніших) пропозицій. 3. Виробник прямо зацікавлений у зменшенні кількості скарг та рекламаций від споживачів, а отже, і відповідальність за якість своєї продукції перебирає повністю на себе.	1. Досконала конкуренція враховує лише ті витрати, які окуповуються фірмами. Вона не передбачає виробництва суспільних благ (національної оборони, пожежної безпеки, охорони громадського порядку тощо). Це завдання має вирішити держава.
Роль громадського сектору	1. Підтримка споживачів з боку об'єднань 2. Громадські об'єднання представляють інтереси споживачів у прийнятті рішень на рівні суспільства	1. Ніякої підтримки з боку держави, 2. Неурядові організації споживачів є фінансово нестабільними

*Джерело: [32].

Тому, пропонуються такі рекомендації, що призведуть до підвищення ефективності державного регулювання сфери безпечності харчових продуктів та захисту споживачів:

– Запровадити механізм, що дозволив би підтверджувати профіль зовнішньої оцінки національної системи нагляду у сфері санітарних та

фітосанітарних заходів. Провести аналіз, за участю експертів ЄС, всіх дерегуляційних змін в національній системі контролю та запровадити механізм компенсації для заміни втрачених елементів відстеження та контролю;

- Ініціювати процедури щодо спеціалізованого навчання персоналу Держпродспоживслужби перед організаціями-донорами, які відповідають чинному законодавству та вимогам Європейського Союзу;

- Розглянути та вирішити питання зменшення чисельності супроводжуючого персоналу для можливості збільшення кількості службових інспекторів;

- Призначити компетентного та відповідального професіонала з питань реформування системи санітарних та фітосанітарних заходів в Україні;

- Забезпечити прийняття законодавчого акту, який регулює умови приватизації закладів ветеринарної медицини, а саме державних лікарень ветеринарної медицини. Також зобов'язати ветеринарів, які працюють приватно, а також власників продуктивних і не продуктивних тварин здійснювати протиепізоотичні заходи. Окрім цього, забезпечити відшкодування оплати роботи приватних ветлікарів, яка була замовлена державою;

- Внести зміни до тарифної сітки та збільшити оплату праці державним службовцям Держпродспоживслужби завдяки зменшенню їх чисельності, надання платних послуг (визначено в новому законодавстві);

- Завершити оптимізацію державних лабораторій, при цьому необхідно розробити Порядок, який визначає повноваження недержавних лабораторій, які отримали акредитацію. Зменшити число лабораторій державної форми власності мінімум у 3 рази;

- Ввести дистанційне навчання працівників Держпродспоживслужби та проводити щорічну атестацію зважаючи на результати незалежного тестування.

Висновки до 3 розділу

Проведене дослідження сприяло розробці пропозицій по удосконаленню державного регулювання сфери безпеності харчових продуктів та захисту споживачів:

1. Виявлені пріоритетні напрями державного регулювання безпеки харчових продуктів, серед них: «боротьба з фальсифікацією харчових продуктів, безпека харчування дітей у освітніх закладах, забезпечення гігієнічних вимог, аналіз ризиків, поводження з неякісною та небезпечною продукцією тваринного походження, регулювання проблем ветеринарної медицини, регулювання проблем щодо здоров'я та благополуччя тварин, попередження розвитку протимікробної резистентності» [73].

2. Проведений аналіз українського споживчого законодавства настановлює на висновок, що наявні законодавчі акти не в повній мірі враховують специфіку надання фінансових послуг споживачам в разі використанні інформаційно-телекомунікаційних технологій. Крім того, нормативно-правові документи органів державної влади, що регулюють ринки фінансових послуг, лише частково врегульовують процеси захисту прав споживачів в даній сфері. Дана політика має бути направлена на такі основні напрями: «активізація процесів адаптації національного законодавства з питань захисту прав споживачів до законодавства та практики ЄС (створення асоціацій захисту прав споживачів, запровадження інституту омбудсмена, оптимізованого механізму досудового розгляду скарг та розв'язання спорів); удосконалення законодавства з питань захисту прав споживачів, зокрема щодо обсягу та порядку обов'язкового розкриття інформації фінансовими та іншими установами; координація роботи органів, що здійснюють державне регулювання споживчих послуг, та інших центральних органів виконавчої влади; запровадження державного регулювання процедури оцінювання рівня дотримання прав споживачів;

сприяння запровадженню системи компенсаційних механізмів на ринках фінансових послуг; реалізація державних цільових програм підготовки спеціалістів з означених питань; забезпечення інформування населення через засоби масової інформації про послуги фінансових установ та про можливі ризики споживачів та ін.» [34].

Пропонується на законодавчому рівні розробити та реалізувати Комплексну програму реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг на період 2024–2028 рр., яка буде містити основні важливі напрямки і завдання, що забезпечать реформування сфери захисту споживачів.

3. Зважаючи на сучасні реалії, наведені заходи, реалізація яких необхідна якнайшвидше:

- розробити державну програму захисту прав споживачів;
- підвищити контроль якості продуктів на споживчому ринку (зокрема щодо якості палива).
- організація всеукраїнських семінарів, тематикою яких має стати споживча та продуктова безпека;
- розробка та оприлюднення методичних рекомендацій з питань споживчої та продовольчої безпеки;
- активізація роботи по отриманню від європейських урядових та неурядових організацій методичної і технічної допомоги під час реалізації даних програм.

ВИСНОВКИ

Державне регулювання сфери безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів є одним із найважливіших пріоритетів публічного управління в Україні. Дана сфера є доволі складною, що визначається такими аспектами, як здоров'я громадян та їх споживчі інтереси, здоров'я тварин, рослин, економічні інтереси суб'єктів господарювання, які виготовляють та реалізують продукцію на внутрішньому ринку.

Держава взяла на себе зобов'язання гарантувати кожній людині право отримувати або безпечні харчові продукти в продажу, або безпечні страви та харчові послуги в громадському харчуванні. Відповідальність за безпечність харчових продуктів несе виробник, а от контроль покладається на державу, у рамках функцій та компетенцій, які несе Державна Служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Виробництво і продаж якісної та безпечної харчової продукції з максимально збереженими незамінними харчовими речовинами – це проблема не тільки споживча, технічна, але й економічна, соціальна та політична. Виходячи з вищевикладеного гостро постають проблеми, пов'язані з підвищенням відповідальності за ефективність та об'єктивність контролю якості сировини, дотримання правил ведення технологічних процесів переробки, пакування, зберігання сировини, та нормативів зберігання і реалізації готових продуктів.

У процесі проведеного теоретико-методологічного дослідження державного регулювання у сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів зроблені такі висновки:

1. За результатами дослідження особливостей державного регулювання безпечності харчових продуктів та захисту споживачів в Україні у сучасних умовах встановлено, що для забезпечення підтримки рівня продажів та конкурентоспроможності продукція має відповідати вимогам замовника або

запитам споживачів. Проблематика безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів – є комплексною, багатовекторною, що прямо зв'язана із збільшенням національної безпеки держави та захистом її громадян. Вона стосується усього процесу торгівельних та виробничих взаємовідносин: виробник – продавець - споживач, і на кожному етапі цих відносин потрібно враховувати певну специфіку та особливості. Захист прав споживачів та безпека харчових продуктів це надзвичайно актуальний напрям, який входить до економічної безпеки, яка показує розвиток української економіки, надає змогу бути стійким до зовнішніх та внутрішніх загроз і здатна забезпечити всі матеріальні потреби держави, громадянина, суспільства в цілому.

Враховуючи зазначене, перед нашою державною владою стоять два надважливих завдання, які потребують вирішення:

- адаптувати законодавство України у сфері безпеки та якості харчових продуктів, захисту споживачів до норм ЄС;
- впровадити в практику документи, узгоджені з міжнародними організаціями в окремих сферах, які вказують на напрями вдосконалення системи адміністративно-правового регулювання.

2. Держава через органи державного управління має значний організаційний, регуляторний та законодавчий вплив на всі гілки державної влади та їх посадових осіб, на суспільні процеси, взаємозв'язки всіх публічних інституцій, громадських організацій, підприємств формує надважливе функціонування наявного споживчого ринку, який в першу чергу враховує інтереси споживачів та держави. Таке державне управління має на меті не тільки реалізувати конституційні права своїх громадян щодо забезпечення якості і безпеки продуктів, а дотримання прав споживачів, оскільки це пріоритетне і важливе завдання державної політики. Українське законодавство про безпечність харчових продуктів та захист споживачів враховує: «Конституцію України; Закон України «Про основні принципи та

вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»; Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин»; Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів»; Закон України «Про захист прав споживачів»; Закон України «Про стандартизацію»; Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»; інші акти, видані відповідно до зазначених нормативно-правових актів».

Українське законодавство з питань регулювання безпечності продуктів харчування та захисту споживачів має багато внутрішніх суперечностей, і, до того ж, не відповідає нормам ЄС. В період воєнного стану були внесені зміни до різних законодавчих актів, в тому числі це торкнулося і безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, зокрема було накладено мораторій на проведення перевірок у сфері захисту прав споживачів. Проте, порушення спостерігається неодноразово, а саме які стосуються надання послуг в сфері житлово-комунального господарства, пов'язані із неналежною якістю, часто споживачам не повертаються кошти, відбувається недотримання терміну, відведеного на гарантійний ремонт товарів, не наведена точні та достовірні дані про товар, продавця в мережі Інтернет, де працюють інтернет магазини. Зважаючи на те, що кількість перевірок обмежена, споживачі мають бути свідомими при купівлі та споживанні товарі, послуг.

Згідно із ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» до центральних органів виконавчої влади у сфері безпеки харчових продуктів і захисту споживачів належать: Кабінет Міністрів України; Міністерство охорони здоров'я, що забезпечує формування та реалізацію публічної політики у сфері охорони здоров'я; Міністерство аграрної політики та продовольства, що здійснює формування та реалізацію публічної політики у сфері безпеки продукції харчування та

захисту споживачів; Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, яка впроваджує публічну політику у сфері безпеки продукції харчування, санітарного та епідемічного благополуччя населення.

3. Зарубіжні практики враховують різні рекомендації та стандарти, що дають змогу підвищити ефективність нормативної бази в цій сфері. Україна і інші держави враховують дані практики саме щоб убезпечити споживачів та захистити їх права. Варто відмітити, що зарубіжний досвід є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє розвивати державні системи захисту споживачів. Різні зарубіжні інституції, такі як: Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз та міжнародні стандартизаційні організації, зокрема Міжнародна організація стандартизації, активно працюють над розробкою та вдосконаленням політик та законодавства з питань захисту прав споживачів. Міжнародний досвід у цій сфері включає в себе встановлення основних принципів, які повинні бути відображені в законодавстві, таких як право на інформацію, право на безпеку та якість, право на вибір, право на задоволення потреб за доступними цінами тощо; механізми захисту прав: включає створення різноманітних механізмів захисту прав споживачів, таких як системи судового та позасудового врегулювання спорів, органи державного нагляду та контролю, а також альтернативні механізми розв'язання спорів, наприклад, арбітражні суди або медіація; стандартизація та гармонізація: міжнародний досвід також передбачає участь у міжнародних стандартах та гармонізації законодавства з питань захисту прав споживачів для забезпечення консистентної та взаємодії між країнами; моніторинг та оцінка ефективності: важливим елементом міжнародного досвіду є проведення моніторингу та оцінки ефективності застосування законодавства з питань захисту прав споживачів з метою виявлення недоліків та потреб у вдосконаленні; співпраця та обмін досвідом: країни активно співпрацюють у

сфері захисту прав споживачів, обмінюючи досвідом та найкращими практиками для покращення своїх законодавчих та інституційних механізмів.

Вагомим у досліджуваній сфері є забезпечення повної, достовірної, актуальної інформації про різноманітні товари та послуги, що є на ринку. В Україні використовується досвід інформаційної підтримки споживачів, оскільки відбувається активний розвиток інтернет-порталів і ресурсів, що дозволяють отримувати дані про товари та послуги, в тому числі і відгуки споживачів, проводити порівняння цін і якосних параметрів, отримувати рекомендації щодо купівлі різних товарів. Крім того, постійно організовуються заходи по наданню інформації споживачам щодо їх прав та обов'язків, аспектів споживчого захисту для підвищення рівня поінформованості населення.

4. Вирішення проблем безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів набуває першочергове значення у всіх європейських країнах, в тому числі і в Україні, яка однією із перших держав на пострадянському просторі прийняла відповідні законодавчі акти, що врегульовують різні напрямки в даній сфері. Саме забезпечити врегулювання відносин у даній сфері на Рівненщині покликане Головне управління Держпродспоживслужби в Рівненській області, діяльність якого спрямована в декількох напрямках. За досліджуваний період скоротилися бюджетні видатки, спрямовані на забезпечення діяльності Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області.

Прослідковується варіювання значення показника доходів Головного управління за визначені роки, адже в 2022 р. вони зросли на 8,5 млн. грн., а вже в 2023 р. – знизилися на 7,8 млн. грн. Що ж до витрат Головного управління, то потрібно відмітити, що в 2022 р. вони знизилися по всіх напрямках, що безпосередньо пов'язано із широкомасштабним вторгненням росії в Україну. Загальна сума витрат скоротилася майже на 1 млн. грн. В 2021 р. та у 2023 р. спостерігається дефіцит бюджету Головного управління,

відповідно він становив 1,1 млн. грн. та 9,6 млн. грн, лише 2022 р. відмічений профіцитом у сумі майже 8,4 млн. грн.

З 2022 р. зростають видатки бюджету Головного управління на економічну діяльність.

5. Державний контроль в сфері безпечності харчових продуктів проводиться фахівцями управління безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини в регіоні здійснюється в декількох напрямках і передбачає організацію ветеринарно-санітарного контролю і нагляду за дотриманням вимог Законів України «Про ветеринарну медицину» та «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». Зокрема, впродовж трьох останніх років в цілому було проведено понад 3600 позапланових заходів, складено понад 300 приписів, притягнуто до адміністративної відповідальності 101 фізичних та юридичних осіб на суму майже 850 тис. грн. Варто зазначити, що найменша кількість приписів складається у сфері ветеринарної медицини, щодо кількості притягнутих до адмінвідповідальності, то їх найнижче значення у сфері безпечності харчових продуктів та окремих показників якості, а саме 15 фізичних та юридичних осіб

Проведена оцінка основних показників дає можливість встановити тенденції їх розвитку, а саме варіювання кількості позапланових заходів та складених приписів, зменшення чисельності притягнутих до адмінвідповідальності осіб та операторів ринку За 2021-2023 роки було видано 18726 документів дозвільного характеру суб'єктам господарювання та майже 33500 – для фізичних осіб. Здійснюючи свої повноваження інспектори ветеринарної медицини Головного управління проводять обстеження різних об'єктів, підконтрольних держветмедицині Найбільшу кількість перевірок проведено у Рівненському, Дубенському районах. Безпосередньо за 2021-2023 рр. обстежено 900 господарств різних форм власності, причому найбільше в 2021 р. – 43% від загальної кількості.

Результатом перевірок стало накладання штрафів на 50 осіб, серед яких у 2021 р. – на 33 особи, 14 – в 2023 р. і всього 3 особи – у 2022 р. Загальна сума штрафів склала понад 500 тис. грн., при цьому 66% від даної суми було зібрано саме у довоєнний 2021 р. На засіданнях Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії впродовж 2021-2023 рр. було заслухано 206 ситуацій. Також кількість зроблених письмових попереджень становила аж 1355, крім того 97% з них надані у 2021 р. Головними держінспекторами ветеринарної медицини накладено штрафів на 19 осіб.

6. З моменту створення незалежної України практично лишився старий підхід у функціонуванні системи захисту споживчих прав громадян, оскільки в споживчій політиці перевага надавалася контрольно-наглядовому спрямуванню держави для фіксування наявного стану порушень споживчих прав на внутрішньому ринку. Розвиток ринкових відносин в Україні на початку 90-х років обумовив необхідність розроблення ефективного механізму захисту прав і законних інтересів громадян-споживачів. Цей механізм передбачав розроблення і прийняття спеціального законодавства у сфері захисту прав споживачів, а також організаційно-управлінських засобів у цій галузі. За досліджуваний період надійшло понад 1350 звернень до Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області. Найбільше звернень було щодо захисту прав споживачів, а саме 819, з питань екології та забруднення навколишнього середовища отримано майже 300 звернень, 132 – щодо безпечності харчових продуктів та ветеринарії, 100 – щодо цін на продукцію. Крім того, слід констатувати зменшення кількості звернень, що були подані на особистому прийомі впродовж досліджуваного періоду. Це спричинено роботою контакт-центрів, які функціонують в Держпродспоживслужбі України та завдяки «гарячій лінії» Рівненської обласної державної адміністрації, «Урядовій гарячій лінії», де вирішуються питання захисту прав споживачів. Також

функціонує 6 консультаційних центрів, де надають первинну консультацію.

Кількість особистих звернень у відсотковому співвідношенні від загальної кількості звернень становить 19-33%, що є свідченням ефективної роботи створених контакт-центрів. В результаті розгляду звернень споживачів з питань неякісної придбаної продукції/неналежного надання послуг фахівцями Головного управління Держпродспоживслужби у Рівненській області було повернуто коштів на суму понад 132,5 тис. грн. Одним з напрямків роботи Головного управління є нагляд та контроль за дотриманням законодавства у сфері реклами. Так, за досліджуваний період виявлено 290 порушників, яких оштрафовано на суму 375,2 тис. грн.

7. В сучасному світі існують нормативи та стандарти у сфері безпечності харчових продуктів та вимоги, умови захисту споживачів. Як на національному, так і на міжнародному рівні контролюється їх дотримання, проте недостатня увага приділяється якості товарів та послуг, порушенню прав споживачів, причому зазвичай процес захисту прав споживачів та вирішення суперечок між виробником-продавцем-споживачем є складним та довготривалим. Крім того, недостатня обізнаність та бажання захищати свої споживчі права призводить до споживання неякісної та подекуди небезпечної для здоров'я продукції.

Саме тому, необхідно впроваджувати різні заходи, спрямовані на подолання вищенаведених проблем. Основними напрямками боротьби з фальсифікацією продукції мають стати:

- рстворення нових / удосконалення існуючих способів харчової експертизи;
- утворення координаційного центру з метою збирання, аналізування та оприлюднення аналітичних досліджень, які одержані різними центрами і лабораторіями щодо якості харчової продукції ;

- разом із Міжнародними організаціями брати участь у створенні нових пристроїв, які б допомагали швидко і легко визначити сфальсифіковану продукцію;
- адаптувати українське законодавство до норм європейського законодавства, спрямованого на врегулювання якості харчової продукції;
- проведення технологічної експертизи харчової продукції, а саме відповідності наявним процесам виробництва, зберігання, транспортування та збуту харчової продукції відповідно до санітарно-гігієнічних вимог;
- заохочення добросовісної конкуренції приватних і державних лабораторій, зменшення ціни на такі дослідження.

Проведений аналіз українського споживчого законодавства нашою групою наводить на висновок, що наявні законодавчі акти не в повній мірі враховують специфіку надання фінансових послуг споживачам в разі використанні інформаційно-телекомунікаційних технологій. Законодавство у сфері споживчих правовідносин слід доповнити положенням щодо надання Держпродспоживслужбі права звертатися до провайдера Інтернетпослуг щодо обмеження доступу до веб-сайтів суб'єктів господарювання, які здійснюють нечесну підприємницьку діяльність та порушують законодавство про захист прав споживачів. Також слід звільнити суб'єктів господарювання від обов'язку створювати обмінний фонд товарів, упровадити надання суб'єктами господарювання документів, що підтверджують гарантійні зобов'язання, в електронній формі.

8. Проведені дослідження дають змогу констатувати, що в Україні створення державних органів, які займаються захистом прав споживачів у післявоєнний період, має спиратися на формулювання відповідної програми, концепції, стратегії. Це повинно охоплювати наступні основні напрямки: адаптація національних законів про захист прав споживачів до законодавства

й практики ЄС, що передбачає кілька ключових дій: створення асоціацій із захисту прав споживачів, запровадження інституту уповноваженого щодо захисту споживчих інтересів людини і громадянина, оптимізацію механізмів досудового розгляду скарг та вирішення спорів.

Пропонується на законодавчому рівні розробити та реалізувати Комплексну програму реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг на період 2024–2028 рр., яка буде містити основні важливі напрямки і завдання, що забезпечать реформування сфери захисту споживачів. Проте вона має врахувати обов’язково два аспекти: наслідки воєнних дій в Україні, а також світову фінансову кризу та те, як вона відобразиться на національній економіці. Програми має включати дії органів державної влади в сфері захисту споживачів у сфері фінансових послуг на таких рівнях як: окремий громадянин, суб’єкт господарювання, галузь, сектор економіки, національний, регіональний і глобальний рівні.

Наведені заходи, реалізація яких необхідна якнайшвидше:

- розробити державну програму захисту прав споживачів;
 - підвищити контроль якості продуктів на споживчому ринку (зокрема щодо якості палива).
 - організація всеукраїнських семінарів, тематикою яких має стати споживча та продуктова безпека;
 - розробка та оприлюднення методичних рекомендацій з питань споживчої та продовольчої безпеки;
 - ініціювати роботу по отриманню від європейських урядових та неурядових організацій методичної і технічної допомоги під час реалізації даних програм
- Нині в Україні прослідковується 3 можливих варіанти розвитку сфери безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів. Кожен із запропонованих варіантів має свої позитивні і негативні моменти. Проте, найбільш оптимальним наразі є роль громадського сектору, оскільки в

країні є велика кількість неурядових споживчих організацій, які діють відповідно до норм ЗУ «Про захист прав споживачів».

9. Рекомендації, що призведуть до підвищення ефективності державного регулювання сфери безпечності харчових продуктів та захисту споживачів:

- Запровадити механізм, що дозволить би підтверджувати профіль зовнішньої оцінки національної системи нагляду у сфері санітарних та фітосанітарних заходів. Провести аналіз, за участю експертів ЄС, всіх дерегуляційних змін в національній системі контролю та запровадити механізм компенсації для заміни втрачених елементів відстеження та контролю;

- Ініціювати процедури щодо спеціалізованого навчання персоналу Держпродспоживслужби перед організаціями-донорами, які відповідають чинному законодавству та вимогам Європейського Союзу;

- Розглянути та вирішити питання зменшення чисельності супроводжуючого персоналу для можливості збільшення кількості службових інспекторів;

- Призначити компетентного та відповідального професіонала з питань реформування системи санітарних та фітосанітарних заходів в Україні;

- Забезпечити прийняття законодавчого акту, який регулює умови приватизації закладів ветеринарної медицини, а саме державних лікарень ветеринарної медицини. Також зобов'язати ветеринарів, які працюють приватно, а також власників продуктивних і не продуктивних тварин здійснювати протиепізоотичні заходи. Окрім цього, забезпечити відшкодування оплати роботи приватних ветлікарів, яка була замовлена державою;

- Внести зміни до тарифної сітки та збільшити оплату праці державним службовцям Держпродспоживслужби завдяки зменшенню їх чисельності, надання платних послуг (визначено в новому законодавстві);

– Завершити оптимізацію державних лабораторій, при цьому необхідно розробити Порядок, який визначає повноваження недержавних лабораторій, які отримали акредитацію. Зменшити число лабораторій державної форми власності мінімум у 3 рази;

– Ввести дистанційне навчання працівників Держпродспоживслужби та проводити щорічну атестацію зважаючи на результати незалежного тестування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація України з ЄС: як це працює URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-41126291>.
2. Белова І. Соціально-правове забезпечення електронного бізнесу. Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін. IX міжнародна науково-практична конференція. Київ. 2020. С. 29-30.
3. Бурлака О. С. Захист прав споживачів в умовах воєнного стану в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 3, 2022 р. С.28-33 URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2022/5.pdf.
4. Буряк Т. Міжнародний досвід захисту прав споживачів фінансових послуг. Житомир, 2019 р. URL: <http://surl.li/xtrwrn>.
5. Батигіна О.М., Жушман В.М. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України : Монографія. Харків. 2013. 326 с.
6. Буканов Г. М. Правове регулювання державного управління з питань безпечності та якості продукції в Україні. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2015. № 3. С. 45-48.
7. Вимоги Європейського законодавства щодо харчових продуктів. Збірник інформаційних матеріалів. / упор. В. В. Башинський, М. П. Остапюк, О. С. Семенчук. ТОВ «Ветінформ», 2012. С 327.
8. Головне управління Держпродспоживслужби в Рівненській області Офіційний сайт. URL: <https://www.rivneprod.gov.ua/>.
9. Горохова Т.В. Вплив розвитку цифрових технологій на поведінку споживачів. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2021. Вип. 4. С. 45-54.
10. Господарський кодекс України 16 січня 2003 року № 436. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

11. Деякі питання забезпечення діяльності Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.01.2016 № 76-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2016-%D1%80#Text>.
12. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Офіційний сайт. URL: <https://dpss.gov.ua/>
13. ДСТУ ISO 31000:2018. Менеджмент ризиків. Принципи та настанови. (ISO 31000:2018, IDT). [Чинний від 01.01.2019]. Вид. офіц. Київ, 2018 : ДП «УкрНДНЦ».
14. ДСТУ ISO 22000:2007. Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга. (ISO 22000:2005, IDT). [Чинний від 01.08.2007]. Вид. офіц. Київ, 2007 : ДП «УкрНДНЦ».
15. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2019 р. № 829. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/829-2019-%D0%BF>.
16. Д'ячкова Н. А. Проблеми захисту прав споживачів у разі придбання неякісної продукції. Нове українське право. №1, 2022 р. С. 35–40
URL:
<http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/194/175>.
17. Жураковська Л. А. Забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської продукції та продуктів харчування в Україні. Вісник Сумського національного аграрного університету Серія «Фінанси і кредит». 2013. № 1. С. 5-11.
18. Заїка Ю.О. Українське цивільне право : навч. посібник, 3-є вид. К. : ЦУЛ, 2014. 358 с.
19. Ісічко А. Правове регулювання сфери захисту прав споживачів у Європейському Союзі та в Україні. Київ: ТОВ «АТЖАН», 2015. 656 с.

20. Історія виникнення руху захисту прав споживачів та міжнародний досвід. URL: [https://vgo-dovira.org/ istoriya](https://vgo-dovira.org/istoriya).
21. Крегул Ю. І. Захист прав споживачів фінансових послуг : монографія / Ю. І. Крегул, О. Ю. Радченко. Київ, 2018. 264 с.
22. Капінос Г. І. Управління якістю: навч. посіб. Грабовська К. : Кондор Видавництво, 2016. 278 с.
23. Книги з НАССР. profbook.com.ua. Процитовано 2020-07-16. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=blog/article&article_id=26.
24. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
25. Концепція Державної політики захисту прав споживачів URL: <http://www.dsiu.gov.ua>.
26. Кожухівська Р.Б., Транченко Л.В. Поведінка споживачів: навчальний посібник. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. 360 с.
27. Ліпанова О.А. Споживча політика: національні та регіональні пріоритети. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2012. № 3 С. 172-176.
28. Максименко К., Овчарук О. Споживча політика в системі державного управління. Київ: Тютюкін, 2019. 248 с.
29. Менів Л. Д. Окремі питання захисту прав споживачів під час придбання товару належної якості. Право. № 40, 2016 р. С. 75–78. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_40\(1\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_40(1)_18).
30. Методичні вказівки до підготовки, написання та процесу захисту кваліфікаційної магістерської роботи для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» за освітньою програмою «Державна

- служба» денної та заочної форм навчання/ С.Є. Антонова, Л.Х. Тихончук, Г.Ф. Мартинюк, А.Л. Шинкарук. Рівне: НУВГП, 2023. 48 с.
31. Муляр М.С. Цивільно-правове регулювання споживчого кредитування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2019. 243 с. 33 Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 3. 2022.
 32. Німецьке цивільне укладення. Історія держави і права зарубіжних країн URL: http://stud.com.ua/71386/pravo/nimetske_tsivilne_ukladennya.
 33. Основи споживчих знань : Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Вегера С. А. та ін. ; за ред. К. О. Максименко, О. В. Овчарук. Київ, «К.І.С.», 2008. 192 с. іл.
 34. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента від 26.05.2015 № 287/2015. Президент України. Офіційний вісник України. 2015. № 43. С. 14.
 35. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text>
 36. Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1092. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1092-2015-%D0%BF#Text>
 37. Про реорганізацію територіальних органів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : Постанова Кабінету Міністрів від 09.11.2016 № 794. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-2016-%D0%BF#Text>
 38. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів :

- Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № 667. Офіційний вісник України. 2015. № 73. С. 44.
39. Про затвердження положень про територіальні органи Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : Наказ міністерства аграрної політики та продовольства України від 15.02.2016 № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0365-16#Text>.
 40. Піцурія Н. Окремі питання цифровізації відносин щодо захисту прав та законних інтересів споживачів небанківських фінансових послуг. Підприємництво, господарство і право. 8/2020. Київ, С. 196-204.
 41. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів: Закон України від 22.07.2014. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Т. 1. С. 21-22.
 42. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 16.04.2000 № 1645-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 29. Ст. 228.
 43. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР в ред. Закону від 22.07.2014 № 1602-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
 44. Попова Н. В., Арсеньєва Л. Ю., Мисюра Т. Г. Контроль якості та безпечності продукції галузі : курс лекцій для студ. напрям 6.051701 "Харчові технології та інженерія" ден. та заоч. форм навч. Київ. НУХТ. 2012. 175 с.
 45. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 9. Ст. 79
 46. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 № 1315–VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 31. Ст. 1058.

47. Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності : Закон України від 01.12.2005 № 3164–IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 12. Ст. 101.
48. Програма дій ЄС у сфері споживчої політики. URL: www.eeas.europa.eu.
49. Про загальну безпечність нехарчової продукції : Закон України від 02.12.2010 № 2736-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 22. Ст. 145.
50. Пархоменко М. М. Правове визначення якості як засіб забезпечення безпеки харчової продукції. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=YDW2MbYAAAAJ&hl=uk>.
51. Пісний Б.М. Концептуальні аспекти формування та реалізації державної споживчої політики. Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. Рівне : Вид-во НУБГП. 2010. Вип. XVI, № 4. С. 307- 314.
52. Про затвердження Порядку організації харчування дітей у навчальних та оздоровчих закладах : Наказ МОЗ України від 01.06.2005 № 242/329. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0661-05#Text>.
53. Права споживача: як з'явилося та як це працює в ЄС URL: <http://www.reaction.org.ua/prava-spozuvacha/prava-spozshivacha-yak-zyavilosya-tayak-ce-pracyuye-v-yes/>.
54. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 6.12.2018 № 2639-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19>.
55. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин : Закон України від 18.05.2017 № 2042-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 31. Ст. 343.

56. Про захист прав споживачів: Закон України від 01.12.2005 р. № 3161-IV. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T102300?an=605647&hide=true>
57. Про звернення громадян. Закон України. ВР № 394/96-ВР від 02.10.96, ВВР, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
58. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг. Закон України 122-IX від 20.09.2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-20#Text>
59. Про електронну комерцію : Закон України від 3 вересня 2015 р. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. Ст. 410.
60. Положення про Міністерство цифрової трансформації України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856 URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP190856.html.
61. Пархоменко М. М. Правове визначення якості як засіб забезпечення безпеки харчової продукції. URL: www.sworld.com.ua.
62. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України в редакції від 22 липня 2014 р. № 1602-VII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/z970771?an=749942&ed=2019_12_20.
63. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.07 N 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16>
64. Резолюція 39/248 Генеральної Асамблеї ООН "Керівні принципи для захисту інтересів споживачів" від 09.04.1985 на 106-му пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_903

65. Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС № 854/2004 від 29.04.2004 «Про встановлення особливих правил організації офіційного контролю над продукцією тваринного походження, призначеної для споживання людиною в їжу». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a67#Text
66. Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС № 178/2002 від 28.01. 2002 «Про встановлення загальних принципів і вимог в продовольчому праві, про створення європейського органу з безпеки харчових продуктів і про встановлення процедури забезпечення безпеки харчових продуктів». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-02#Text
67. Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС № 853/2004 від 29.04.2004 «Про встановлення спеціальних гігієнічних правил, що підлягають застосуванню до продовольчих товарів тваринного походження». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a99#Text.
68. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 852/2004 від 29.04.2004 «Про гігієну харчових продуктів». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-04#Text.
69. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 852/2004 від 29.04.2004 «Про гігієну харчових продуктів». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-04#Text.
70. Стандартизація, сертифікація, якість – № 4 (116). 2019. 30. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=ssia
71. Сатир Л.М., Стаднік Л.І., Непочатенко А.В. Захист прав споживачів у сфері економіки та організації торгівлі: концептуальні

- засади та економічний аналіз. Ефективна економіка. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>
72. Система безпеки харчової продукції та кормових ресурсів Німеччини в контексті загальноєвропейських вимог. URL: <https://www.academia.edu/39447966/>.
73. Смоляр В. І. Сучасні проблемами ідентифікації та фальсифікації харчових прпродуктів. URL: http://medved.kiev.ua/arh_nutr/art_2007/n07_2_4.htm.
74. Смоляр В. І. Сучасні проблеми ідентифікації та фальсифікації харчових продуктів. URL: http://medved.kiev.ua/arh_nutr/art_2007/n07_2_4.htm.
75. Споживча політика в системі державного управління : навч.-метод. посіб. Дубенко С. Д., Максименко К. О., Овчарук О. В. та ін. ; за ред. К. О. Максименко, О. В. Овчарук, Н. Г. Протасової. Київ, Тютюкін, 2009. 248 с.
76. Стратегія фінансового сектору України до 2025 року. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/Strategija_financovogo_sektoru_ua.pdf.
77. Споживча політика та захист прав споживачів URL: www.dsiugov.ua/control/uk/publish/article.
78. Система консультативних органів країн ЄС. URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/PP/>.
79. Ткаченко А.Т. Захист прав споживачів в Україні : нормативно-правове забезпечення URL: http://www.nauka.com/21_NIEK_2018/Pravo/24205.
80. Хоменко М., Коробцова Н. Основні гарантії і механізми захисту прав споживачів під час придбання продукції через мережу інтернет. Цивільне право і процес. № 3, 2019 р. С. 74–79 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/15.pdf>.

81. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України), 2003, № № 40-44, ст. 356). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ru/ed20131011#Text>
82. Чуйко З. Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України / Бюлетень Міністерства юстиції України. № 8. 2018. С. 81–89.
83. Що таке фальсифікація? Наше слово. URL: <http://nslovo.com/blog/scho-take-falsyfikatsiya>].
84. Юзифович Є. Є., Астапова Н. Л. Досвід зарубіжних країн у сфері надання послуг. Право та державне управління. № 3, 2016 р. С. 130–136.
85. Яновицька Г.Б. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів в Україні. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.03. Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2021. 34 с.